

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

Ελλάδα - Πολυμερείς Συνεργασίες σε Ασφάλεια και Άμυνα σε Ανατολική Μεσόγειο
και Βόρεια Αφρική

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θωμάς Φ. Γιώτης

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή
Ειρήνη Χειλά, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)
Κωνσταντίνος Υφαντής, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
Ανδρέας Λιαρόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες σε περίπτωση από αποδειχθεί ότι η εργασία μου αποτελεί προϊόν λογοκλοπής ή προϊόν τρίτων

Copyright © Θωμάς Φ. Γιώτης, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Η παρούσα Διατριβή αφιερώνεται σε όλους του Έλληνες που μέσω της εξωτερικής πολιτικής και των συνεργασιών της χώρας μας στην Ανατολική Μεσόγειο και Βόρεια Αφρική διαβλέπουν μια γενικότερη αναπτυξιακή πορεία της χώρας μας

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους τους διδάσκοντες καθηγητές του Παντείου Πανεπιστημίου, την κ. Χειλά, τον κ. Υφαντή και τον κ. Λιαρόπουλο για την συνεχή υποστήριξη και τις κατευθύνσεις για την συγγραφή της παρούσας εργασίας καθώς και την οικογένεια μου για την στήριξη και υπομονή που επέδειξε κατά την εκπόνηση της εργασίας.

Σελίδα σκόπιμα κενή

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	8
Σκοπός.....	12
Προϋποθέσεις.....	12
Παράγοντες	13
Κεφάλαιο Πρώτο	13
Θεωρητικό Υπόβαθρο.....	13
1.1 Μεθοδολογία.....	13
1.2 Παραδοσιακές θεωρίες κράτους και διεθνών σχέσεων	13
1.3 Η συμπεριφορά των Μεγάλων Δυνάμεων: Η Ισορροπία Δυνάμεων, οι Στρατηγικές των Μεγάλων Δυνάμεων και τα Αδύναμα Κράτη	14
1.4 Συμμαχίες: Η Άμυνα των Αδύναμων Κρατών στο Ισοζύγιο των Δυνάμεων	16
Κεφάλαιο Δεύτερο.....	19
Οι Ελληνο - Τουρκικές διαφορές.....	19
2.1 Η Υφαλοκρηπίδα	19
2.2 Τα Χωρικά Ύδατα και το Casus Belli	21
2.3 Η αποστρατικοποίηση των Νησιών	22
2.4 Ο Εναέριος χώρος.....	24
Κεφάλαιο Τρίτο	24
Ο ρόλος των Δρώντων.....	24
3.1 Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική	24
3.1.1 Ο Εξευρωπαϊσμός της Εξωτερικής Πολιτικής.....	24
3.1.2 Η Σχέση με την Τουρκία.....	28
3.2 Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική	30
3.3 Ο Ρόλος των Μεγάλων Δυνάμεων.....	34
3.3.1 Η στάση των ΗΠΑ και του NATO	34
3.3.2. Η στάση της ΕΕ	37
3.3.3. Διαφοροποίηση πηγών και διαδρομών της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης	39
Κεφάλαιο Τέταρτο	42

Οι πολυμερείς συνεργασίες της Ελλάδας σε Ανατολική Μεσόγειο και Βόρεια Αφρική	42
4.1. Η οριοθέτηση των ΑΟΖ των χωρών της Μεσογείου.....	42
4.2. Ελλάδα - Ισραήλ	45
4.3 Ελλάδα – Αίγυπτος	48
Συμπεράσματα	51
Επίλογος.....	53
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	54
«Α» Βιβλιογραφία.....	54
«Β» Χάρτης ΑΟΖ ΚΥΠΡΟΥ – ΛΙΒΑΝΟΥ- ΙΡΑΗΛ	54
«Γ» Χάρτης ΑΟΖ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΛΙΒΥΗΣ.....	54
«Δ» Χάρτης Τουρκολιβυκού Μνημονίου	54
«Ε» Χάρτης ΑΟΖ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΑΙΓΥΠΤΟΥ	54
«ΣΤ» Χάρτης Ζωνών Δικαιοδοσίας Έρευνας και διάσωσης	54
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:	55
ΠΗΓΕΣ- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	55
Διαδικτυακές Πηγές (Internet Sites - Blogs)	55
Ελληνόγλωσση οκ.....	58
Ξενόγλωσση.....	58
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:	62
ΧΑΡΤΗΣ ΑΟΖ ΚΥΠΡΟΥ-ΛΙΒΑΝΟΥ- ΙΣΡΑΗΛ	62
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:	63
ΧΑΡΤΗΣ ΑΟΖ ΕΛΛΑΔΟΣ-ΛΙΒΥΗΣ.....	63
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Δ» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:	64
ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΛΙΒΥΚΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ	64
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Ε» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:	65
ΧΑΡΤΗΣ ΑΟΖ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΑΙΓΥΠΤΟΥ	65
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΣΤ» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:	66
ΧΑΡΤΗΣ ΖΩΝΩΝ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΩΣΗΣ.....	66

Ελλάδα - Πολυμερείς Συνεργασίες σε Ασφάλεια και Άμυνα σε Ανατολική Μεσόγειο και Βόρεια Αφρική

Θωμάς Φ. Γιώτης

Περίληψη

Η διαμάχη Ελλάδος Τουρκίας είναι σίγουρα μια σημαντική πηγή αστάθειας στην ανατολική Μεσόγειο και μια σημαντική ανησυχία για την Ελλάδα και τους συμμάχους της στο ΝΑΤΟ. Από την Κυπριακή κρίση του 1974, η πιθανότητα για μια μεγάλη σύγκρουση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ήταν σημαντική αποσταθεροποιητική παράμετρος για την ασφάλεια στην περιοχή, αν και επισκιάστηκε για δεκαετίες από τη δυναμική του Ψυχρού Πολέμου.

Για τις απαιτήσεις της εργασίας προσεγγίζεται το θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο δομείται η Ελληνο - Τουρκική διένεξη με γνώμονα τις νεορεαλιστικές θεωρήσεις, όπου η ανασφάλεια και η σύγκρουση προκαλούνται από την φύση του συστήματος για την διατήρηση της απειλητικής ισορροπίας δυνάμεων.

Η νεορεαλιστική προσέγγιση της διεθνούς πολιτικής απορρέει από δύο βασικές παραδοχές: την κεντρική θέση των αυτόνομων κρατών που επιθυμούν να επιβιώσουν και την εξέχουσα σημασία του άναρχου συστήματος της διεθνούς πολιτικής. Η άναρχη αυτή δομή, διαμορφώνει τις περισσότερες διεθνείς σχέσεις μεταξύ των χωρών.

Η διεθνής πολιτική είναι ουσιαστικά ανταγωνιστική. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, πρωταρχικός στόχος του κράτους είναι η επιβίωση και με δεδομένο ότι μεμονωμένα η ισχύς ενός κράτους δεν είναι αρκετή ώστε να ανταγωνιστεί τα άλλα κράτη που διαθέτουν μεγαλύτερη ισχύ προσπαθεί να δημιουργήσει συνασπισμούς και να καταλήξει σε συμφωνίες με άλλα κράτη που αντιμετωπίζουν τους ίδιους ανταγωνισμούς.

Για την σύνταξη της εργασίας με την μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης μετά την παρουσίαση των θεωρητικών προσεγγίσεων που οδηγούν τις χώρες σε διακρατικές συμφωνίες προκειμένου να αντιμετωπίσουν το έλλειμμα ασφάλειας στο διεθνές σύστημα, παρουσιάζονται οι διαφορές μεταξύ των δυο κρατών (Ελλάδας - Τουρκίας) που παρατηρούνται διαχρονικά στην περιοχή. Επιπλέον, βασισμένη στην θεωρία των διεθνών σχέσεων η εργασία προσπαθεί να αιτιολογήσει την διαφωνία των δυο χωρών στο πλαίσιο της επιβίωσης τους μέσα στο διεθνές σύστημα. Οι σημαντικότερες διακρατικές συμφωνίες και συνεργασίες της Ελλάδας μεταξύ των χωρών της Α. Μεσογείου και της Β. Αφρικής

καθοδηγούνται από το πλαίσιο αυτοσυντήρησης της χώρας μας έναντι του αναθεωρητισμού στην περιοχή που εκφράζεται από την Τουρκία.

Στόχος της εργασίας είναι να ρίξει φως στις συνθήκες που οδήγησαν στην σύναψη των παραπάνω συμφωνιών, να αναλύσει σε βάθος το περιεχόμενό τους, εξετάζοντας τες από το πρίσμα της επιστήμης των διεθνών σχέσεων. Η προσέγγιση του θέματος θα επιχειρηθεί να πραγματοποιηθεί με την μεγαλύτερη δυνατή αντικειμενικότητα.

Greece - Multilateral Security and Defence Partnerships in Eastern Mediterranean and North Africa

Thomas F. Giotis

Abstract

The Greek-Turkish dispute is certainly a major source of instability in the eastern Mediterranean and a major concern for Greece and its NATO allies. Since the Cyprus crisis of 1974, the potential for a major conflict between Greece and Turkey has been a major destabilizing parameter for security in the region, although it has been overshadowed for decades by the dynamics of the Cold War.

For the demands of the thesis, the theoretical framework on which the Greek-Turkish conflict is structured is approached based on neorealist considerations, where insecurity and conflict are caused by the nature of the system to maintain the threatening balance of power.

The neorealist approach to international politics derives from two basic assumptions: the centrality of autonomous states wishing to survive and the paramount importance of the anarchic system of international politics. This anarchic structure shapes most international relations between countries.

International politics is essentially competitive. In such an environment, the primary goal of the state is survival, and given that individually the power of one state is not enough to compete with other states with more power, it tries to create coalitions and reach agreements with other states facing the same competitions.

For the compilation of the paper using the method of literature review, after the presentation of the theoretical approaches that lead countries to interstate agreements in order to address

the security deficit in the international system, the disagreements between the two states (Greece and Turkey) observed over time in the region are presented. Moreover, based on the theory of international relations, the paper tries to justify the disagreement of the two countries in the context of their survival within the international system. The most important interstate agreements and collaborations of Greece between the countries of the Eastern Mediterranean and North Africa are guided by the framework of self-preservation of our country against the revisionism in the region expressed by Turkey.

The aim of this thesis is to shed light on the conditions that led to the conclusion of the above agreements, to analyze in depth their content, examining them from the prism of the science of international relations. The issue will be approached with the greatest possible objectivity.

Εισαγωγή

1. Η Μεσόγειος από γεωγραφικής άποψης αποτελεί μια μεγάλη περικλειστη θάλασσα που ενώνει δύο ωκεανούς και συνδέει τρεις ηπείρους την Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική. Γεωγραφικά η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου περιλαμβάνει την Ελλάδα, την Κύπρο, την Τουρκία, την Συρία, το Ισραήλ, την Παλαιστίνη, την Ιορδανία, την Αίγυπτο και την Λιβύη. Επίσης διαθέτει δύο εξέχουσας σημασίας θαλάσσια στρατηγικά περάσματα: τα Στενά των Δαρδανελίων και την Διώρυγα του Σουέζ. Ταυτόχρονα όμως φέρνει σε επαφή την «Δύση» με την «Ανατολή» στην οποία καταφέρνουν να συνυπάρχουν οι τρεις πιο σημαντικές θρησκείες, ο Χριστιανισμός, ο Μουσουλμανισμός και ο Ινδουισμός.

2. Διαχρονικά αποτέλεσε το λίκνο των αρχαίων πολιτισμών, με βασικότερο τον Αρχαίο Ελληνικό. Οι Έλληνες έχοντας την ναυτική κυριαρχία στο Αιγαίο Πέλαγος αναπτύχθηκαν οικονομικά και πολιτισμικά στην Ανατολική Μεσόγειο, αναπτύσσοντας ένα εκτεταμένο δίκτυο εμπορικών σχέσεων με τους γειτονικούς λαούς μέσα σε ένα ειρηνικό περιβάλλον, μεταλαμπαδεύοντας τον Ελληνικό πολιτισμό, που στην συνέχεια αποτέλεσε την «κοιτίδα του δυτικού πολιτισμού»¹. Η Ανατολική Μεσόγειος είναι ένας ιδιαίτερος γεωγραφικός χώρος με μεγάλη στρατηγική και γεωπολιτική αξία. Επηρεάζεται άμεσα από τις μεταβολές ισχύος που λαμβάνουν χώρα στην Ανατολική Ευρώπη, στα Βαλκάνια και την Μέση Ανατολή. Για αρκετούς αιώνες η Ανατολική Μεσόγειος αποτελούσε το γεωπολιτικό κέντρο εξέλιξεων του πλανήτη, το οποίο διαδοχικά μετατοπίστηκε στον Ατλαντικό Ωκεανό και στην συνέχεια στον Ειρηνικό. Στον Ψυχρό πόλεμο αποτέλεσε πεδίο στρατηγικής αντιπαράθεσης μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών, αλλά και στην περίοδο που διανύουμε αποτελεί αρένα γεωπολιτικού ανταγωνισμού μεταξύ μεγάλων και περιφερειακών δυνάμεων.

3. Η Ελλάδα και η Τουρκία είχαν μια σχέση χρόνιας σύγκρουσης τύπου Ψυχρού Πολέμου που διανθίζεται διαχρονικά από μικρότερες ή μεγαλύτερες περιόδους ύφεσης στα τελευταία τουλάχιστον 40 χρόνια συνύπαρξης. Αυτή η συνθήκη διμερών σχέσεων έχει οριστεί ως μια σχέση ελεγχόμενης έντασης.² Τα δύο έθνη

¹ Κυριάκος Θ. Νικόλαος Πατραγάς, *Η Αραβική Γραμματεία και η σχέση της προς την Ελληνικήν, Λατινικήν, Οθωμανικήν, Περσικήν και Ευρωπαϊκήν – Δύο Διαλέξεις του Τάχα Χουσεΐν εν Μαρόκο το 1958*, σ. 44. Αθήνα: Εκδόσεις Λεμών, 2016

² Aydın, Mustafa, and Kostas Ifantis, eds. *Turkish-Greek relations: the security dilemma in the Aegean*. Routledge, 2004. σελ.22

αντιμετωπίζουν αυτήν τη στιγμή έναν άκρως ανησυχητικό κίνδυνο κλιμάκωσης, ο οποίος μπορεί να οδηγήσει σε μια πιο σοβαρή κρίση με ανησυχητικές αποσταθεροποιητικές επιπτώσεις σε περιφερειακό επίπεδο, με την επίλυση του Κυπριακού να κατατάσσεται ανάμεσα στις πιο δύσκολες προκλήσεις. Η Ελλάδα και οι σύμμαχοι της στο NATO ανησυχούν αρκετά από τη δυναμική του Ψυχρού Πολέμου, που υποβόσκει εδώ και δεκαετίες μεταξύ των δυο πλευρών. Η απειλή μιας μεγάλης σύγκρουσης μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας υπήρξε σημαντικός αποσταθεροποιητικός παράγοντας για την ασφάλεια στην περιοχή από την Τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 και έκτοτε έχει φέρει τις δύο χώρες αντιμέτωπες σε ένα συνεχή ανταγωνισμό.

4. Σε μια τέτοια περιοχή σαν την Ανατολική Μεσόγειο με τόσο έντονες πολιτισμικές, θρησκευτικές και οικονομικές αντιθέσεις η χώρα μας επιδιώκει να αναπτυχθεί ως μια περιφερειακή δύναμη χωρίς όμως επεκτατικές βλέψεις, χρησιμοποιώντας την διπλωματία και την θαλάσσια ισχύ που διαθέτει.

Σκοπός

Σκοπός της εργασίας είναι να εντοπίσει και να αναλύσει τις συνθήκες που οδήγησαν στην σύναψη των συμφωνιών της Ελλάδος με τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και της Βόρειας Αφρικής και να αξιολογήσει την σημασία τους, βασισμένη στην επιστήμη των διεθνών σχέσεων.

Προϋποθέσεις

α. Οι Μεγάλες Δυνάμεις ΗΠΑ και Ρωσία θα συνεχίσουν να επιβιώνουν στο παγκόσμιο άναρχο διεθνές σύστημα και να ενδιαφέρονται για την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

β. Η διεκδίκηση από πλευράς της Τουρκίας για συνεκμετάλλευση των πόρων του Αιγαίου και της ανατολικής Μεσογείου θα διατηρηθεί με αμείωτο ενδιαφέρον.

γ. Το 37% της Κυπριακής Δημοκρατίας θα συνεχίσει να κατέχεται παρανόμως από την Τουρκία και τα τουρκικά στρατεύματα για αρκετό ακόμα χρονικό διάστημα.

δ. Η Τουρκία δεν θα ενταχθεί στην ΕΕ στο άμεσο μέλλον.

ε. Η ΕΕ θα συνεχίσει την προσπάθεια απεξάρτησης από την χορήγηση φυσικού αερίου της ρωσικής Gazprom.

Παράγοντες

Οι παράγοντες που επηρέασαν τις συμφωνίες και τις συνεργασίες της Ελλάδος στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και Βόρειας Αφρικής είναι:

- α. Η αλλαγή της Ελληνικής Εξωτερικής πολιτικής στην ευρύτερη περιοχή.
- β. Η συνεχώς αυξανόμενη επιθετική στάση της Τουρκίας έναντι της Ελλάδος στο Αιγαίο.
- γ. Ο πόλεμος της Ουκρανίας ο οποίος προκάλεσε ενεργειακή κρίση στην Ελλάδα και στην ΕΕ γενικότερα.
- δ. Η αλλαγή στάσης των ΗΠΑ απέναντι στην επεκτατική πολιτική της Τουρκίας.

Κεφάλαιο Πρώτο

Θεωρητικό Υπόβαθρο

1.1 Μεθοδολογία

Η ανάλυση βασίζεται στην βιβλιογραφική έρευνα για την εύρεση, την παρουσίαση και την ανάλυση των κυριότερων πολυμερών συμφωνιών για την ασφάλεια στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και των χωρών της Βόρειας Αφρικής που ισχύουν μέχρι και σήμερα. Για την υλοποίηση της εργασίας αρχικά θα επιδιώξω να απεικονίσω το θεωρητικό υπόβαθρο που απαιτείται για την δημιουργία των αλληλεπιδράσεων των χωρών που περιέχονται στο σύστημα που εξετάζουμε αλλά και αυτών που το επηρεάζουν και στην συνέχεια θα παρουσιάσω τους παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη για την στάση των δρώντων στην περιοχή, καθώς και την πολιτική που ο καθένας έχει υιοθετήσει. Η ουσία της ανάλυσής μου θα επικεντρωθεί γύρω από το περιβάλλον των διεθνών σχέσεων που οδήγησε στην αναγκαιότητα σύναψης των συμφωνιών.

1.2 Παραδοσιακές θεωρίες κράτους και διεθνών σχέσεων

α. Τα κράτη με βάση τις θεωρίες περί προστασίας και ασφάλειας, με δεδομένες τις δυνατότητες τους, λειτουργούν με διαφορετικό τρόπο για την εξασφάλιση της θέσης τους στο παγκόσμιο διεθνές σύστημα. Ο Waltz εξέλιξε την έννοια του δομικού ρεαλισμού για τις «μεγάλες δυνάμεις».³ Ωστόσο, και τα αδύναμα

³ Kenneth, N. "Waltz." *Theory of International Politics* (Reading: Addison-Wesley Publishing Company, 1979) , σελ. 72

κράτη, συμμετέχουν με τη συμπεριφορά τους ως συστημικές παρεμβατικές μεταβλητές, οι οποίες επιδρούν στον παγκόσμιο ανταγωνισμό των μεγάλων δυνάμεων. Το πρωταρχικό στοιχείο για την οικοδόμηση της θεωρίας των διεθνών σχέσεων είναι η κατανόηση της διεθνούς πολιτικής. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, οι θεωρητικοί πρέπει να απλοποιήσουν το πραγματικό διεθνές σύστημα και να του δώσουν μια μορφή προσομοίωσης που να λειτουργεί με τους κανόνες και τους νόμους όπως και το πραγματικό παγκόσμιο σύστημα.

β. Η αποσαφήνιση και η πρόβλεψη καταδεικνύουν το κίνητρο, τους περιορισμούς και τα αποτελέσματα της κρατικής δραστηριότητας στην περίπτωση του Δομικού Ρεαλισμού. Θεωρητικοί όπως ο E. H. Carr περιέγραψαν το ζήτημα της έρευνας και των θεωρητικών με τον εξής τρόπο: «Η αρχική μας οργάνωση [των πολιτικών επιστημόνων]... Είναι σε μεγάλο βαθμό η συλλογή, η κατηγοριοποίηση και η αξιολόγηση των στοιχείων και η σύνταξη των συμπερασμάτων. Ως αποτέλεσμα, παρά τη σημασία του, η αιτία κάθε σχηματισμού ιδεών δεν είναι η έννοια της έκφρασης της αλήθειας. Εναλλακτικά, το κόστος μιας έννοιας μπορεί να μετρηθεί πιο εύκολα από τη χρησιμότητά της, δηλαδή τις επεξηγηματικές και προγνωστικές της ικανότητες.»⁴ Η δημιουργία του Βεσφαλιανού διεθνές συστήματος που αποτελείται από κράτη - έθνη, εξετάζει αυτές τις οντότητες των χωρών στον πραγματικό κόσμο και πώς οι συμπεριφορές τους προσεγγίζουν την υποθετική κατασκευή του προσομοιωμένου κόσμου από τους πολιτικούς επιστήμονες.

1.3 Η συμπεριφορά των Μεγάλων Δυνάμεων: Η Ισορροπία Δυνάμεων, οι Στρατηγικές των Μεγάλων Δυνάμεων και τα Αδύναμα Κράτη

α. Οι μεγάλες δυνάμεις συνεχίζουν να επιβιώνουν λόγω δύο βασικών στρατηγικών που βασίζονται στην επιβολή της ισχύος τους στο διεθνές σύστημα. Λόγω δύο κρίσιμων στρατηγικών που σχετίζονται με τη χρήση της ισχύος τους για τη λειτουργία του παγκόσμιου μηχανισμού, οι μεγάλες δυνάμεις είναι σε θέση να επιβιώσουν και καταλαμβάνουν κυριαρχικές θέσεις στο διεθνές σύστημα. Με την χρήση της σκληρής ισχύος και τη δυνατότητα για χρήση βίας, όπως η δημιουργία ισχυρών ενόπλων δυνάμεων, η πρώτη στρατηγική επιτυγχάνει την επιβολή των προθέσεων των μεγάλων δυνάμεων στα ασθενέστερα κράτη. Η δεύτερη τακτική

⁴ Babík, Milan. "Realism as critical theory: the international thought of EH Carr): σελ. 499 ." *International Studies Review* 15.4 (2013)

λειτουργεί ενάντια στις άλλες ανάλογες δυνάμεις του παγκόσμιου μηχανισμού εντός των παραμέτρων της συστημικής σταθερότητας. Αυτές οι δύο μέθοδοι σχετίζονται επειδή η ισχύς -είτε είναι στρατιωτική είτε οικονομική- χρησιμοποιείται για την αξιολόγηση των κρατών στο παγκόσμιο σύστημα ως κριτήριο κατάταξης των κρατών

β. Αυτό που είναι κρίσιμο για τη διεθνή ασφάλεια είναι εάν και σε ποιο βαθμό η συμπεριφορά των αδύναμων κρατών επηρεάζει τις στρατηγικές των μεγάλων δυνάμεων. Εξαιτίας της μικρής δυνατότητας σε σκληρή ισχύ, αυτά τα κράτη δεν αποτελούν ουσιαστικά απειλή, ιδιαίτερα στην παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων, ενώ παράλληλα συνεισφέρουν ελάχιστα στα μέλη των συμμαχιών που συμμετέχουν. Περιστασιακά όμως, μπορεί να φανούν χρήσιμα για τις μεγάλες δυνάμεις πρώτης γραμμής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Κούβα στην διάρκεια του ψυχρού πολέμου με την κρίση των ρωσικών πυραύλων που μεταφέρθηκαν στο νησί και το μετέτρεψαν σε προωθημένη βάση της Σοβιετικής Ένωσης. Το γεγονός θορύβησε ιδιαίτερα τις ΗΠΑ οι οποίες εφάρμοσαν αυστηρά μέτρα περιορισμού στην χώρα. Βέβαια υπάρχει και η αντίθετη ανάγνωση της χρησιμότητας των αδύναμων χωρών, καθώς πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι τα ευάλωτα κράτη επιβαρύνουν τις μεγάλες δυνάμεις και ότι θα ήταν καλύτερο να απεμπλακούν από αυτά.⁵

γ. Τα κράτη στοχεύουν να διατηρηθούν και να επιβιώσουν ως αυτόνομες ανεξάρτητες κρατικές οντότητες, σύμφωνα με τη δομική ρεαλιστική θεωρία. Για να το καταφέρουν αυτό χρησιμοποιούν βασικές τεχνικές ασφάλειας. Ένας τρόπος είναι μέσω της επίδειξης δύναμης και της απειλής άσκησης βίας σε άλλα ασθενέστερα ή ισότιμα κράτη. Ο δομικός ρεαλισμός θεωρεί ότι αυτές οι στρατηγικές μπορεί να βασίζονται καθαρά σε οικονομικά, στρατιωτικά και άλλα χαρακτηριστικά των κρατών μαζί με τον πληθυσμό και το μέγεθος του κράτους ή την πολιτική ισορροπία του.

δ. Σύμφωνα με τη ρεαλιστική άποψη, η σταθερότητα μέσα στο παγκόσμιο σύστημα δημιουργείται με τον έλεγχο την ανάπτυξη μιας ανερχόμενης δύναμης με τη βοήθεια της δημιουργίας μιας αμυντικής συμμαχίας. Μια χώρα πρέπει να διαθέτει την απαραίτητη ποσότητα ισχύος για να επιβιώσει εντός του διεθνούς συστήματος. Για να το επιτύχει αυτό απέναντι σε μια σταδιακά ανερχόμενη δύναμη, δημιουργεί συμμαχίες με πιο αδύναμα κράτη, έτσι ώστε όσοι βρίσκονται εντός της συμμαχίας να

⁵ Kassab, Hanna Samir. *Weak states in international relations theory: The cases of Armenia, St. Kitts and Nevis, Lebanon, and Cambodia*. Springer, 2015. σελ. 29

επωφεληθούν και να διατηρήσουν τη κυριαρχία τους.⁶ Ένα έθνος με περιορισμένη ισχύ δεν θα μπορέσει να αντέξει την πίεση έναντι μιας αναθεωρητικής μεγάλης δύναμης.

ε. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου το παγκόσμιο σύστημα προκαλεί προβλήματα σε ασθενέστερους δρώντες όταν η προστασία των μεγάλων δυνάμεων γίνει το μείζον μέλημα. Το Βιετνάμ για παράδειγμα έγινε μια υποτιθέμενη μεγάλη προοπτική απειλή ασφάλειας για τις ΗΠΑ λόγω του γεγονότος ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες το θεώρησαν ως δορυφόρο της Σοβιετικής Ένωσης. Οι ΗΠΑ πίστευαν ότι η Σοβιετική Ένωση πιθανότατα στόχευε σε ένα «φαινόμενο ντόμινο» που θα έκανε τη Νοτιοανατολική Ασία να ανατραπεί πλήρως και να γίνει μέρος του Ανατολικού Μπλοκ. Ωστόσο, το Βιετνάμ δεν αποτελούσε απειλή για τις ΗΠΑ και δεν ήταν στην πραγματικότητα ικανό να επιτεθεί εναντίον της υπερδύναμης. Ωστόσο, το Βιετνάμ κατέστη στρατιωτικά εξαιρετικά πολύτιμο, γεγονός που εξηγεί το ότι οι ΗΠΑ διατηρούν στρατιωτική δύναμη εκεί μέχρι σήμερα.

στ. Τα αδύναμα κράτη από μόνα τους δεν μπορούν να ανατρέψουν τις ισορροπίες στο παγκόσμιο σύστημα λόγω του γεγονότος ότι δεν έχουν την απαραίτητη ισχύ ώστε να το επηρεάσουν. Ωστόσο, η ισχύς των υπερδυνάμεων εγείρει ζητήματα ασφάλειας για τα μικρά κράτη. Αυτό επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούνται οι συμμαχίες για την εξισορρόπηση της ισχύος. Εάν υπάρχει μια χώρα που αναβαθμίζεται σταδιακά από πλευράς δύναμης, τότε αυτό μπορεί να θεωρηθεί κίνδυνος για τους άλλους και να ενεργήσουν με στόχο να την αντιμετωπίσουν συνήθως δημιουργώντας συμμαχίες. Αυτό είναι το δίλημμα της ισορροπίας δυνάμεων. Τα αδύναμα κράτη αρκετές φορές επιλέγουν να συμμαχήσουν με την ανερχόμενη δύναμη, αποφεύγοντας έτσι να έρθουν αντιμέτωπα με αυτήν φοβούμενοι τις επιπτώσεις εάν η δύναμη αυτή τελικά αναβαθμιστεί.⁷

1.4 Συμμαχίες: Η Άμυνα των Αδύναμων Κρατών στο Ισοζύγιο των Δυνάμεων

α. Οι συμμαχίες μπορούν να περιγραφούν ως επίσημες, γραπτές συμφωνίες ή συνθήκες που συντονίζουν τη συμπεριφορά των κρατών σε θέματα ασφάλειας. Αυτές οι συμφωνίες μπορούν επίσης να είναι εστιασμένες σε άλλα πεδία εκτός από τον στρατιωτικό, εστιάζοντας σε ανταλλαγές διμερείς συνεργασίες και

⁶ Mearsheimer, John J., and Glenn Alterman. *The tragedy of great power politics*. WW Norton & Company, 2001.σελ. 139

⁷ Walt, Stephen M. *The origins of alliance*. Cornell University Press, 1990. σελ. 29–30

παγκόσμιες κατευθυντήριες γραμμές και συμβάσεις.⁸ Οι μεγάλες δυνάμεις σχηματίζουν συμμαχίες για να αντιμετωπίσουν αναθεωρητικές και επιθετικές δυνάμεις και να ενισχύσουν την οικονομική τους ισχύ. Αυτό είναι μέρος της στρατηγικής εξισορρόπησης ασφαλείας. Τα αδύναμα κράτη λειτουργούν με παρόμοιο τρόπο, δηλαδή χρησιμοποιούν συμμαχίες για να εξασφαλίσουν ασφάλεια από αντίπαλες δυνάμεις και επιρροές. Οι δυνατότητες που διαθέτουν τα αδύναμα κράτη είναι ότι μπορούν να συμπαρασύρουν τις μεγάλες δυνάμεις σε παρατεταμένους πολέμους και να τις αποδυναμώσουν. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι ο πόλεμος στο Ιράκ, ο πόλεμος στη Συρία και τον τελευταίο καιρό ο πόλεμος στην Ουκρανία στον οποίο οι σημαντικότερες δυνάμεις είχαν απασχοληθεί με τις επιχειρήσεις χωρίς όμως χρονικό ορίζοντα τερματισμού.

β. Επιπλέον, τα αδύναμα κράτη συνεργαζόμενα σε συμμαχίες για παράδειγμα, μπορούν να αποδεσμεύσουν πόρους από τους εξοπλισμούς για την ενίσχυση της οικονομικής τους βελτίωσης, σε αντίθεση με τη συμμετοχή σε μάταιες προσπάθειες για τη διεύρυνση της στρατιωτικής τους ισχύος. Παρόλα αυτά, όσο πιο αποτελεσματική και ενεργητική είναι η χώρα μέσα στη συμμαχία, τόσο μεγαλύτερη οικονομική και στρατιωτική επιβάρυνση πρέπει να υποστεί. Οι μεγάλες δυνάμεις συνεισφέρουν εκθετικά μεγαλύτερη ποσότητα πόρων για την ασφάλεια από ό,τι οι αδύναμες. Πολλά μέλη του NATO, συμπεριλαμβανομένης της Δανίας και της Ολλανδίας, διατηρούν την ιδιότητά τους ως μέλους για να γλιτώσουν από τεράστια αμυντικά έξοδα. Άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ισλανδία, η οποία εντάχθηκε στο NATO το 1949. Καθώς δεν έχει να αντιμετωπίσει αντιπάλους που επιβουλεύονται τα εθνικά της κυριαρχικά δικαιώματα, δεν συντηρεί σταθερές ένοπλες δυνάμεις, ωστόσο χρησιμοποιεί τις δυνατότητες της συμμαχίας εάν το επιθυμεί. Με αυτή την δυνατότητα, μπορεί να απαλλάξει τον πληθυσμό της από το βάρος της διατήρησης ενός μόνιμου στρατού και να χρησιμοποιήσει αυτά τα χρήματα για την βελτίωσή του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της.⁹

γ. Όπως αναφέραμε παραπάνω, με το που γίνονται μέλη συμμαχιών για να εξασφαλίσουν την προστασία τους, τα αδύναμα κράτη πρέπει να προσφέρουν κάτι για να επιτύχουν αυτήν την εγγύηση. Ο Morrow James περιγράφει τις συμμαχίες μεταξύ

⁸ Liska, George. *Nations in alliance: The limits of interdependence*. Johns Hopkins Press, 1962. σελ. 52-54

⁹ Olson, Mancur, and Richard Zeckhauser. "An economic theory of alliances." *The review of economics and statistics* (1966): 266-279.

μεγάλων δυνάμεων και αδύναμων κρατών ως ασύμμετρες, με δεδομένο ότι τα ευάλωτα κράτη θα πρέπει να εγκαταλείψουν την αυτονομία τους για να γίνουν δεκτά. Εδώ, βλέπουμε ένα είδος αντίφασης καθώς τα κράτη που δεν μπορούν να διαθέσουν επαρκή πόρους για να διατηρήσουν την εθνική τους κυριαρχία αναγκάζονται να συμμετέχουν στις συμμαχίες για να βοηθηθούν στην διατήρηση της κυριαρχίας τους με κόστος ένα μέρος αυτής.¹⁰

δ. Οι ισχυρές δυνάμεις επωφελούνται από την ύπαρξη ευάλωτων μελών στην συμμαχία, καθώς εμποδίζουν άλλες μεγάλες δυνάμεις να σχηματίσουν συνασπισμούς μεταξύ τους. Ιδιαίτερα όταν βρίσκονται ανάμεσα σε δύο αντίθετες ισχυρές δυνάμεις, οι αδύναμες κυβερνήσεις μπορεί να λειτουργήσουν ως μεσολαβητές. Πριν από την έναρξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, για παράδειγμα, το Βέλγιο βρισκόταν στο επίκεντρο επειδή βρισκόταν μεταξύ της Γερμανίας και της αντίπαλης Γαλλίας. Επιπλέον, οι Σοβιετικοί χρησιμοποίησαν την Πολωνία ως ουδέτερο κράτος για να προστατευτούν από τις συνεχείς επιδρομές της Γερμανίας. Λόγω των ανησυχιών για ένα φαινόμενο ντόμινο που θα αποδυνάμωνε τη σχετική επιρροή των Ηνωμένων Πολιτειών στη Νοτιοανατολική Ασία το Βιετνάμ δέχτηκε επίθεση από αυτές.¹¹ Ένα άλλο παράδειγμα είναι όταν η Σοβιετική Ένωση εισέβαλε στο Αφγανιστάν.¹² Εάν μια υπερδύναμη θεωρεί ότι μια ευάλωτη κατάσταση είναι κρίσιμη για την εθνική της ασφάλεια είτε για αμυντικούς είτε για επιθετικούς σκοπούς, θα ενεργήσει εναντίον της.

ε. Είναι κρίσιμο για τα αδύναμα έθνη να επιλέξουν μια στρατηγική που να αποφεύγουν τη σύγκρουση με άλλες δυνάμεις, εάν θέλουν να επιβιώσουν μέσα στον παγκόσμιο μηχανισμό. Αυτό μπορεί επίσης να περιλαμβάνει ουδετερότητα ή μη ευθυγράμμιση. Μένοντας έξω από ζητήματα, οι εύθραυστες κυβερνήσεις ελπίζουν να προστατεύσουν τον εαυτό τους και ελπίζουν ότι άλλοι θα έρθουν σε βοήθειά τους. Αυτό θεωρείται ως «η διαρκής παραίτηση των περισσότερων αδύναμων κρατών», σύμφωνα με τον Rothstein.¹³

στ. Συνοψίζοντας, οι ισχυρές δυνάμεις αντιδρούν απέναντι στην αύξηση ισχύος άλλων μεγάλων δυνάμεων. Τα αδύναμα κράτη αναγκάζονται να συμμετάσχουν

¹⁰ Morrow, James D. "Arms versus Allies: Trade-offs in the Search for Security." *International Organization* 47.2 (1993): 207-233.

¹¹ Elliott, David. *The Vietnamese war: Revolution and social change in the Mekong Delta, 1930-1975*. Routledge, 2016. σελ 46

¹² Girardet, Ed. *Afghanistan: The Soviet War*. Routledge, 2012, σελ. 30

¹³ Rothstein, Robert L. *Alliances and small powers*. New York: Columbia University Press, 1968. σελ. 30

σε αυτό τον ανταγωνισμό ισχύος επειδή, είναι απαραίτητο για την ασφάλεια της χώρας τους αλλά και γιατί είναι χρήσιμα για τις μεγάλες δυνάμεις. Τα ευαίσθητα κράτη το αντιλαμβάνονται αυτό, με βάση την εμπειρία τους. Δεν είναι σε θέση να παλέψουν για την επιβίωση μόνοι τους και πρέπει να βασιστούν σε μεγάλες δυνάμεις για προστασία. Ως αποτέλεσμα, μπορεί να αφιερώσουν περισσότερη ενέργεια για να βελτιώσουν τις πιθανότητες επιβίωσής τους.¹⁴

Κεφάλαιο Δεύτερο.

Οι Ελληνο - Τουρκικές διαφορές

Το ζήτημα του Αιγαίου είναι μια από τις τρεις συνιστώσες της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης, περιοχή που ανήκει στην Ανατολική Μεσόγειο. Οι άλλες συνιστώσες είναι το μειονοτικό ζήτημα στη Θράκη, που συνδέεται στενά με τη σύγκρουση στο Αιγαίο, και η κατοχή του 37% περίπου της Κύπρου από τον τουρκικό στρατό, που έχει τη δική της δυναμική. Η μάχη για το Αιγαίο έχει πολλαπλές συνιστώσες. Ελλάδα και Τουρκία βρίσκονται σε αντιπαράθεση για την υφαλοκρηπίδα. Η Ελλάδα αμφισβητεί τους ισχυρισμούς της Τουρκίας ότι κατέχει μια σειρά από νησίδες και νησιά, και αμφισβητεί επίσης τα κυριαρχικά δικαιώματα των νησιών του Αιγαίου σε θαλάσσιες περιοχές. Αμφισβητεί επίσης το εύρος των χωρικών υδάτων και του εναέριου χώρου της χώρας.¹⁵ Η σύγκρουση ξεκίνησε το 1973 όταν η Τουρκία δημοσίευσε έναν χάρτη που εμφάνιζε πολλές ελληνικές περιοχές ως τουρκικό έδαφος. Ως αποτέλεσμα αυτής της προκλητικής ενέργειας της Τουρκίας, υιοθετήθηκε μια τουρκική πολιτική η οποία διαχρονικά πήρε διαφορετικές μορφές αλλά ως κύριο άξονα είχε τις διαρκείς αμφισβητήσεις εδαφών και δικαιωμάτων της Ελλάδας που είναι θεσμικά κατοχυρωμένα. Πρέπει να τονιστεί ότι η Τουρκία μέχρι τότε δεν είχε ασκήσει νομικές αξιώσεις για τις διεκδικήσεις της στο Αιγαίο για περισσότερα από 50 χρόνια, από το 1923 που παραχωρήθηκαν τα νησιά του Αιγαίου στην Ελλάδα μέχρι το 1973.

2.1 Η Υφαλοκρηπίδα

α. Ο καθορισμός της υφαλοκρηπίδας βρίσκεται στο επίκεντρο της κύριας σύγκρουσης στο Αιγαίο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Η υφαλοκρηπίδα, σύμφωνα με την Άγκυρα, θα πρέπει να μοιράζεται μεταξύ των ηπειρωτικών εδαφών χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η υφαλοκρηπίδα των νησιών. Η τουρκική κυβέρνηση ισχυρίζεται

¹⁴ Kassab, Hanna Samir. *Weak states in international relations theory: The cases of Armenia, St. Kitts and Nevis, Lebanon, and Cambodia*. Springer, 2015. σελ. 27 - 43

¹⁵ Gündüz, Aslan. "Greek-Turkish Disputes: How to Resolve Them?." *Greek-Turkish relations in the era of globalization* (2001): 81-101. σελ. 61

ότι τα ελληνικά νησιά του Αιγαίου δεν είναι χωριστές γεωλογικές οντότητες αλλά μάλλον «προεξοχές της φυσικής επέκτασης της χερσονήσου της Ανατολίας». Η ελληνική πλευρά υποστηρίζει ότι το Αιγαίο και τα νησιά δικαιούνται υφαλοκρηπίδας σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο της θαλάσσης, διαψεύδοντας τον τουρκικό ισχυρισμό.¹⁶

β. Τα μοναδικά χαρακτηριστικά του Αιγαίου Πελάγους ως ημίκλειστης θάλασσας, σύμφωνα με την Άγκυρα, είναι αυτά που οδήγησαν στην απόφαση της να δεχτεί ως έκταση της υφαλοκρηπίδας το μέση απόσταση μεταξύ των ηπειρωτικών όγκων. Το κύριο θεμέλιο για το αντεπιχείρημα της Αθήνας είναι η Σύμβαση της Γενεύης για την υφαλοκρηπίδα το 1958, η οποία ορίζει στο άρθρο 1 ότι τα νησιά, ανεξάρτητα από το είδος του νερού στο οποίο βρίσκονται, έχουν δυνατότητα για πλήρη υφαλοκρηπίδα. Το ελληνικό επιχείρημα αναφέρεται επίσης στο άρθρο 121 της Σύμβασης του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας, το οποίο διευκρινίζει ότι «οι βράχοι που δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη κατοίκηση ή οικονομική ζωή δεν πρέπει να έχουν αποκλειστική οικονομική ζώνη ή υφαλοκρηπίδα».¹⁷ Η ελληνική θέση είναι ότι η οριοθέτηση της διάμεσης γραμμής, η οποία απέχει ίση απόσταση από τις ακτές κάθε χώρας, είναι απαράδεκτη ως προσέγγιση για την επίτευξη μιας δίκαιης λύσης στο ζήτημα της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

γ. Το αντεπιχείρημα της Άγκυρας είναι ότι, τουλάχιστον όπως ερμηνεύεται επί του παρόντος, η Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας απαγορεύει τη σύνδεση των δικαιωμάτων νησιωτικής υφαλοκρηπίδας με δικαιώματα υφαλοκρηπίδας. Η Τουρκία υποστηρίζει επίσης ότι το άρθρο 121 της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας είναι άδικο επειδή «ούτε ένας κανόνας ούτε η κοινή λογική μπορούν να υποστηρίξουν την ίδια μεταχείριση κατά την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ μιας ομάδας νησιών και μιας εκτεταμένης χερσαίας μάζας». Επιπλέον, η Τουρκία υποστηρίζει ότι μόνο μια συμφωνία μεταξύ των δύο εθνών και το διεθνές δίκαιο μπορούν να αντιμετωπίσουν το ζήτημα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας. Ο ΟΗΕ και οι διεθνείς συμφωνίες δεν έχουν καμία εξουσία σε θέματα που αφορούν το Αιγαίο.¹⁸

¹⁶ Athanasopoulos, Haralambos. *Greece, Turkey and the Aegean Sea: A case study in international law*. McFarland, 2001. σελ. 50

¹⁷ UNCLOS Άρθρο 121

¹⁸ Papacosma, S. Victor. "More than rocks: The Aegean's discordant legacy." *Mediterranean Quarterly* 7 (1996): 75-96.σελ.82

2.2 Τα Χωρικά Ύδατα και το Casus Belli

α. Τα χωρικά ύδατα είναι το δεύτερο πιο σημαντικό ζήτημα στη συζήτηση για το θέμα της υφαλοκρηπίδας. Τα ελληνικά χωρικά ύδατα καλύπτουν έκταση 6 ναυτικών μιλίων, την οποία η Ελλάδα υιοθέτησε μονομερώς το 1936. Οι χωρικές θάλασσες μήκους 6 μιλίων καλύπτουν το 43,5% του Αιγαίου, ενώ τα τουρκικά χωρικά ύδατα καλύπτουν το 7,5% του Αιγαίου. Τα χωρικά ύδατα της Ελλάδας πρέπει να επεκταθούν από τα έξι σε δώδεκα μίλια σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο της θάλασσας. Εάν συμβεί αυτό, το ελληνικό τμήμα του Αιγαίου θα αυξηθεί στο 75%, ενώ το τουρκικό μερίδιο θα είναι στο 8,8%.¹⁹

β. Σύμφωνα με το άρθρο 3 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας, το οποίο ορίζει ότι «Κάθε Κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίζει την έκταση της χωρικής του θάλασσας μέχρι του περιορισμού που δεν θα υπερβαίνει τα 12 ναυτικά μίλια», η Αθήνα επιφυλάσσεται να ασκήσει το δικαίωμα της να επεκτείνει μονομερώς τα χωρικά της ύδατα. Ως αποτέλεσμα αυτού, η Άγκυρα θεωρεί την κίνηση της Ελλάδας να επιμηκύνει τα χωρικά της ύδατα ως προσπάθεια αποδυνάμωσης της τουρκικής κυριαρχίας, καθώς θα αποτρέψει την πρόσβαση της Τουρκίας στην ανοιχτή θάλασσα.²⁰ Το τουρκικό επιχείρημα είναι άτοπο δεδομένου ότι πολεμικά πλοία άλλων χωρών όπως των ΗΠΑ, της Βρετανίας και Ρωσίας, διασχίζουν συχνά χωρικά ύδατα άλλων χωρών πραγματοποιώντας αβλαβή διέλευση. Το παγκόσμιο θαλάσσιο εμπόριο σε όλο το Αιγαίο θα συνεχίσει να ασκείται χωρίς περιορισμούς όπως πάντα γιατί δεν απαιτείται έγκριση της διέλευσης εμπορικών πλοίων από τις παράκτιες χώρες.

γ. Η Άγκυρα ισχυρίζεται περαιτέρω ότι επειδή δεν έχει υπογράψει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας και έχει κατά κύριο λόγο αντιταχθεί στην εισαγωγή του άρθρου 13, δεν δεσμεύεται από αυτή τη συνθήκη. Μάλιστα, η Τουρκία συμμετείχε στις συζητήσεις που ακολούθησαν στη Συνέλευση των ΗΕ, αν και εξέφρασε αντίρρηση για αυτό το απόσπασμα.²¹ Ενώ η Τουρκία δεν αναγνωρίζει ότι η Ελλάδα δικαιούται να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στο Αιγαίο, κατά δώδεκα μίλια, η Τουρκία έχει ήδη διευρύνει τα δικά της χωρικά ύδατα

¹⁹ Gündüz, Aslan. "Greek-Turkish Disputes: How to Resolve Them?." *Greek-Turkish relations in the era of globalization* (2001): 81-101.σελ. 82

²⁰ Το ίδιο σελ. 90

²¹ Athanasopoulos, Haralambos. *Greece, Turkey and the Aegean Sea: A case study in international law*. McFarland, 2001. σελ. 55

στη Μαύρη Θάλασσα στα 12 ν.μ.²² Ως αποτέλεσμα, η τουρκική θέση φαίνεται ασυνεπής αφού, ενώ αναγνωρίζει το δικό της δικαίωμα να επεκτείνει τις χωρικές της θάλασσες κατά δώδεκα μίλια, αρνείται να αναγνωρίσει το ίδιο δικαίωμα στην Ελλάδα.

δ. Οποιαδήποτε εύλογη επέκταση των χωρικών υδάτων σε όλη την Ελλάδα, σύμφωνα με την Τουρκία, θα θεωρείται «casus belli» ή αιτία πολέμου. Το 1995, το τουρκικό κοινοβούλιο ενέκρινε ένα ψήφισμα που ζητούσε από την κυβέρνηση να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να εγγυηθεί ότι η ελληνική κυβέρνηση δεν θα ασκήσει ποτέ τη νομική της αξίωση επέκτασης των χωρικών της υδάτων στα 12 μίλια. Αυτό απειλεί άμεσα την ακεραιότητα της ελληνικής επικράτειας και λειτουργεί ενάντια στην ειρηνική διευθέτηση της κρίσης του Αιγαίου.²³

2.3 Η αποστρατιωτικοποίηση των Νησιών

α. Η αποστρατιωτικοποίηση των νησιών του Αιγαίου είναι μια άλλη πτυχή της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης για το Αιγαίο. Οι Συνθήκες της Λωζάνης και του Παρισιού, σύμφωνα με το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών, όριζαν ότι «αυτά τα νησιά έπρεπε να είναι και να παραμείνουν αποστρατιωτικοποιημένα». Μετά το 1974, ωστόσο, η Ελλάδα άρχισε να στρατιωτικοποιεί τα νησιά.²⁴ Το κύριο στοιχείο στο επιχείρημα της Αθήνας είναι ότι υπάρχουν αρκετές διατάξεις για έκτακτες συνθήκες που έχουν υπογραφεί όλα αυτά τα χρόνια που καταδεικνύουν ότι αυτά τα νησιά δεν έχουν δεσμευτεί για αποστρατιωτικοποίηση μέσω μιας ενιαίας συνθήκης. Οι συνθήκες που διαμόρφωσαν τη σύγχρονη πραγματικότητα είναι: η Σύμβαση για τα Στενά του 1923, η οποία το 1936 μετατράπηκε με τη Συνθήκη του Μοντρέ, τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923 και τη Συνθήκη του Παρισιού του 1947. Η ελληνική πλευρά υποστηρίζει ότι η Σύμβαση του Μοντρέ τροποποίησε το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης στη Λήμνο και τη Σαμοθράκη και η Τουρκία δεν ενθάρρυνε πλέον κανένα αντεπιχείρημα. Επιπλέον, το ελληνικό επιχείρημα αναγνωρίζει ότι το άρθρο 13 της Συνθήκης του Μοντρέ ουσιαστικά ορίζει ότι η Λέσβος, η Χίος, η Σάμος και η Ικαρία περιορίζονται στην εγκατάσταση στρατιωτικών δυνάμεων. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα απαγορεύεται σε αυτά τα 4 νησιά, μέσω της συνθήκης ειρήνης της Λωζάνης,

²² Papacosma, S. Victor. "More than rocks: The Aegean's discordant legacy." *Mediterranean Quarterly* 7 (1996): 75-96, σελ.86

²³ Athanasopoulos, Haralambos. *Greece, Turkey and the Aegean Sea: A case study in international law*. McFarland, 2001. σελ. 71

²⁴ Koziris, Phaeton John. "The Legal Dimension of the Current Greek-Turkish Conflict." *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization*, Everett, MA: Brassey's (2001): 102-114. σελ. 106

να εγκαταστήσει ναυτικές βάσεις και τα ελληνικά αεροπλάνα απαγορεύεται να πετάξουν πάνω από αυτά τα νησιά. Τέλος, η Ελλάδα μπορεί να έχει την κατάλληλη στρατιωτική δύναμη σε αυτά τα νησιά, αλλά αυτές πρέπει να «περιορίζονται στην αυτοπροστασία των νησιών».

β. Τα Δωδεκάνησα αναφέρονται συγκεκριμένα στη Συνθήκη των Παρισίων του 1947²⁵ ότι αυτά τα νησιά μόνο «πρέπει να είναι και να παραμείνουν αποστρατικοποιημένα». Η Τουρκία όμως δεν έχει υπογράψει αυτή τη συνθήκη. Ως αποτέλεσμα, η Τουρκία δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος σε αυτό το σύμφωνο και δεν μπορεί να αντιταχθεί στη στρατιωτικοποίηση αυτών των νησιών. Το αν η Τουρκία είναι συμβαλλόμενο μέρος σε αυτό το σύμφωνο, σύμφωνα με την Άγκυρα, δεν έχει σημασία. Σε αυτό το σημείο, τόσο το τουρκικό επιχείρημα όσο και η προσπάθεια να τηρηθεί με συνέπεια μια ξεχωριστή διάταξη για νησιά σε όλο το Αιγαίο είναι ανεδαφική.

γ. Η Ελλάδα ισχυρίζεται ότι επειδή ασκεί το θεμελιώδες δικαίωμα της αυτοάμυνας, δικαιούται να το πράξει σύμφωνα με το άρθρο πενήντα ένα του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Τέλος, η Ελλάδα αναγνωρίζει ότι μπορεί να έχει παραβιάσει μία ή περισσότερες από τις συνθήκες που αφορούσαν τη Λέσβο, τη Χίο, τη Σάμο και την Ικαρία, αλλά ισχυρίζεται ότι είχε μια έγκυρη αιτιολόγηση για να το πράξει, δηλαδή την τουρκική επιθετικότητα.

δ. Η Ελλάδα τιμά τη Συνθήκη Εγγύησης για την Κύπρο του 1960²⁶, ενώ η Τουρκία κατέλαβε το νησί κατά παράβαση της το 1974. Παρά τις πολλές αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας και της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, η Τουρκία συνεχίζει να ασκεί στρατιωτική κατοχή και να διατηρεί στρατιωτικές δυνάμεις στα κατεχόμενα, θέτοντας σε κίνδυνο την περιφερειακή σταθερότητα και την παγκόσμια ειρήνη. Ο ελληνικός εναέριος χώρος παραβιάζεται συστηματικά, ιδίως αυτός πάνω από τα ελληνικά νησιά, τον οποίο η Τουρκία υποχρεούται από τη συνθήκη να σεβαστεί. Όμως, δεδομένου ότι δεν υπάρχει άλλος στόχος στην περιοχή, η Τουρκία αν τα νησιά αποκρατικοποιηθούν μπορεί να επικεντρώσει τα στρατεύματα, τα όπλα, τον εξοπλισμό, τα ελικόπτερα και τα πλοία σε περιοχές κατά μήκος των ακτών της Μικράς Ασίας που βρίσκονται απέναντι από τα ελληνικά νησιά και να τα στοχοποιήσει.

²⁵ <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/tourkikes-diekdikeseis.html> ΚΚΚΚΚΚ

²⁶ [Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ 1878.pdf \(panteion.gr\)](#) (σελ 7)

2.4 Ο Εναέριος χώρος

α. Το Αιγαίο αντιμετωπίζει επίσης ένα άλλο ζήτημα που σχετίζεται με τον εναέριο χώρο της Ελλάδας, η οριοθέτηση του FIR της Αθήνας και το εύρος του εναέριου χώρου, που είναι συνολικά 10 μίλια. Λαμβάνοντας υπόψη το μήκος του εναέριου χώρου, η Τουρκία ισχυρίζεται ότι θα πρέπει να είναι ισοδύναμος με το εύρος της χωρικής θάλασσας και βασίζεται στη Σύμβαση του Σικάγου του 1944²⁷. Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα απαντά σε αυτές τις κατηγορίες δηλώνοντας ότι, καταρχάς, η Τουρκία αντιδρά καθυστερημένα καθώς η Ελλάδα διεύρυνε τον εναέριο χώρο της το 1931 χωρίς να υπάρχει τότε αντίδραση από την πλευρά της Τουρκίας. Επιπλέον, η Ελλάδα υποστηρίζει, επικαλούμενη την ίδια ρήτρα με την Τουρκία, ότι επειδή η χωρική της θάλασσα μπορεί εκτείνεται μέχρι τα δώδεκα μίλια, δεν είναι παράνομη η επέκταση του εναέριου χώρου. Στην πραγματικότητα, έχει άλλα δύο μίλια να προσθέσει στον εναέριο χώρο. Ο εναέριος χώρος ήταν λιγότερο σημαντικός το 1931, καθώς καμιά χώρα από τις δυο δεν διέθετε μια εξελεγμένη αεροπορική δύναμη τότε.

β. Το δεύτερο πρόβλημα στην περιοχή ελέγχου εναέριων πτήσεων (FIR) είναι ότι η Ελλάδα και η Τουρκία συμφωνούν ότι ένα ψήφισμα που περιγράφει τις ευθύνες των δύο διεθνών οργανισμών ελέγχου της εναέριας κυκλοφορίας θεσπίστηκε στο Παρίσι το 1952. Ο τρόπος που ερμηνεύτηκε αυτή η διευθέτηση διαφέρει. Η Τουρκία πιστεύει ότι η Ελλάδα κάνει κατάχρηση του FIR χρησιμοποιώντας τουρκικό εθνικό εναέριο χώρο για να προωθήσει τους ισχυρισμούς της για τον *de facto* έλεγχο του εναέριου χώρου του Αιγαίου. Η ελληνική πλευρά αντιτείνει ότι, σύμφωνα με την αποδεκτή διεθνή πρακτική, όλα τα αεροσκάφη —πολιτικά και στρατιωτικά— πρέπει να παρέχουν ειδοποίηση πριν εισέλθουν στα όρια του FIR. Αν και αυτό το θέμα μπορεί να φαίνεται ασήμαντο, η Τουρκία δεν μπορεί να αποδεχθεί την ελληνική κυριαρχία στο Αιγαίο, καθώς μπορεί να θεωρηθεί ως απόδειξη της ελληνικής κυριαρχίας.

Κεφάλαιο Τρίτο

Ο ρόλος των Δρώντων

3.1 Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική

3.1.1 Ο Εξευρωπαϊσμός της Εξωτερικής Πολιτικής

α. Η αδυναμία της χώρας μας να αντιμετωπίσει από μόνη της τον πολύ μεγαλύτερο γείτονα της, την Τουρκία οδήγησε, διαδοχικά τις ελληνικές

²⁷ [ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕ ΟΝΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ – PDF](#)

κυβερνήσεις να επιστρατεύσουν ευρύτερες δομές συμμαχίας για να αντιμετωπίσουν τις ανησυχίες της για την ασφάλεια στην περιοχή. Αυτό δημιούργησε κόστος και τον απαραίτητο συμβιβασμό σε διάφορα μέτωπα για συγκεκριμένα θέματα, κάτι που δεν ήταν εύκολο ούτε για την πολιτική ελίτ ούτε για την κοινή γνώμη γενικότερα. Οι συμβιβασμοί αυτοί αφορούν επίσης τους σοβαρούς περιορισμούς στο οικονομικό μέτωπο, δεδομένου του γεγονότος ότι η Ελλάδα ήδη από το 1975 που αποφάσισε να υποβάλει αίτηση για πλήρη ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα εξαναγκάστηκε σε σοβαρά οικονομικά μέτρα προσαρμογής «με τις μεταβατικές διατάξεις της ένταξης να εκτείνονται σε 12 ή 22 χρόνια έως το 1984».²⁸

β. Αν και υπήρχε οικονομική απόκλιση μεταξύ της Ελλάδας και της υπόλοιπης ΕΚ κατά την διάρκεια των δεκαετιών του 1980 και του 1990²⁹ η Ελλάδα κατάφερε να ενταχθεί την 1η Ιανουαρίου του 1981 στην ΕΕ προκειμένου να εξασφαλίσει τα οικονομικά της συμφέροντα και τα σύνορά της.³⁰ Η ιδιότητα του μέλους από ελληνικής πλευράς «εστιάστηκε κυρίως στα πολιτικά πλεονεκτήματα και την ιδεολογική διάσταση της ένταξης παρά στις πρακτικές αποφάσεις που απαιτούνται για τη μετατροπή των θεσμών και το διοικητικό σύστημα σε ευέλικτα και αποτελεσματικά μέσα, ικανά να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της πολιτικής της ΕΕ».³¹

γ. Το ζήτημα της φύσης της Ελλάδας ως διεθνούς παράγοντα, και το παράδοξο των Ελλήνων να είναι από τους πιο ένθερμους υποστηρικτές της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης σε αντίθεση με την αδυναμία της χώρας να ισορροπήσει τους οικονομικούς της δείκτες με τους αντίστοιχους ευρωπαϊκούς, υποδηλώνει «ένα ασυμβίβαστο χάσμα μεταξύ του ενθουσιασμού του ελληνικού λαού και της ελληνικής πολιτικής ελίτ για την ΕΕ, και της ανικανότητας των ελληνικών κυβερνήσεων να συμπεριφέρονται με κοινοτικό τρόπο».³² Ωστόσο, η Ελλάδα είναι το

²⁸ Kazakos, Panos. "Greece and the EC: historical review." *Greece and EC membership evaluated* (1994): 1-9. σελ, 3

²⁹ Pagoulatos, George. *Greece's new political economy: state, finance, and growth from postwar to EMU*. Springer, 2003.

³⁰ Koliopoulos J. S. & Veremis, T. M. (2002) *Greece: The Modern Sequel, From 1831 to the Present*, Hurst and Company, London. Σελ. 311

³¹ Ioakimidis, P. C. (1996) 'Contradictions between policy and performance' in *Greece in a Changing Europe: Between European integration and Balkan disintegration*, eds K. Featherstone & K. Ifantis, Manchester University Press, Manchester. Σελ. 36

³² Featherstone, Kevin, and Kostas Ifantis. *Greece in a changing Europe: between European integration and Balkan disintegration?*. Manchester University Press, 1996. σελ. 17

μοναδικό κράτος μέλος της ΕΕ με εκκρεμείς συνοριακές ή εδαφικές διαφορές. Δηλαδή, ενώ η Ελλάδα θεωρείται ότι δυσκολεύεται να επιτύχει τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, οι προτεραιότητές της στην εξωτερική πολιτική σχετίζονται με το ευρύτερο γεωγραφικό και πολιτικό πλαίσιο της περιοχής. Με άλλα λόγια, υπάρχει μια λογική εξήγηση για τις επιλογές εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας. Από την άλλη πλευρά, η σχετική αδυναμία των κοινωνικοοικονομικών δεικτών της Ελλάδας συμβάλει στην απομάκρυνση της χώρας από τα στάνταρ των συμμάχων και εταίρων της όσον αφορά τις προτεραιότητες της εξωτερικής της πολιτικής. Η Ελλάδα καθώς βρίσκεται σε μια ασταθή, αν και λιγότερο απ' ό,τι στο πρόσφατο παρελθόν, γειτονία με μια διαρκώς παρούσα και ισχυρή Τουρκία απαιτείται να λαμβάνει σοβαρά υπόψη στην εξωτερική της πολιτική, την διατήρηση του status quo και της ασφάλειας για την επιβίωση της.³³

δ. Σήμερα, βρισκόμαστε στην αρχή μιας νέας καθοριστικής περιόδου της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής που συνεπάγεται αναδιατύπωση των προτεραιοτήτων της. Με άλλα λόγια, η προηγούμενη περίοδος, που χρονολογείται περίπου από το 1989 μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, έφτασε στο τέλος της και αντικαθίσταται από μια πιο περίπλοκη παγκόσμια τάξη πραγμάτων και ένα διαφορετικό περιφερειακό πλαίσιο για την Ελλάδα. Η διεθνής τάξη βρίσκεται σε εξέλιξη και η Δύση βρίσκεται σε αναζήτηση ενός νέου ορισμού ή λόγου ύπαρξης που μπορεί να διασφαλίσει την επικράτηση μιας σχετικά σταθερής και ειρηνικής παγκόσμιας τάξης χωρίς να διακυβεύεται η δημοκρατία.

ε. Η ΕΕ από την άλλη ολοκλήρωσε την δική της συστημική αλλαγή, με τη μεγαλύτερη διεύρυνση στην ιστορία της να αποτελεί de facto πραγματικότητα. Ταυτόχρονα, η Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ) προσπαθεί να υπερβεί τον χαρακτήρα της ΕΕ ως οικονομική δύναμη και να γίνει μια «ήπια» παγκόσμια δύναμη με πλήρη χρήση των οικονομικών, διπλωματικών και στρατιωτικών της μέσων. Για την Ελλάδα, το ευρωπαϊκό πείραμα μεταμορφώνει την οικονομία της μέσω της ενσωμάτωσης της στην ευρύτερη ευρωπαϊκή αγορά για να ανταγωνιστεί σε μια παγκοσμιοποιημένη αγορά. Τα οφέλη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και η ασφάλεια που απορρέει από το να είσαι μέλος της ΕΕ για σχεδόν ένα τέταρτο του αιώνα έχουν επιπτώσεις και στο μέτωπο της εξωτερικής πολιτικής. Ο

³³ Couloumbis, Theodore A., Theodore C. Kariotis, and Fotini Bellou, eds. *Greece in the twentieth century*. Psychology Press, 2003. σελ. 64

παράγοντας της ΕΕ έχει αποδειχθεί καθοριστικός και για την ολοκλήρωση της Κύπρου και είναι βασικός καταλύτης για την δικαιότερη επίλυση του Κυπριακού. Οι διαδικασίες της διεύρυνσης και της ανασυγκρότησης της παγκόσμιας τάξης αξίζουν προσεκτικής μελέτης από την πλευρά του ελληνικού εξωτερικού και αμυντικού κατεστημένου, καθώς επηρεάζουν σημαντικά την εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας.

στ. Ο εξευρωπαϊσμός της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής είναι ένα από τα βασικά δόγματα των διεθνών σχέσεων της Ελλάδας. Η ελληνική εξωτερική πολιτική έχει αλλάξει σημαντικά από τότε που η χώρα έγινε το δέκατο κράτος μέλος της ΕΚ/ΕΕ το 1981. Η ταυτότητα της χώρας ως δυτικός πολιτισμός σταδιακά εδραιώνεται σε όλες τις πτυχές της ελληνικής πραγματικότητας είτε αυτές είναι πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές ή θρησκευτικές. Οικονομικά, η τελευταία δεκαετία με την οικονομική κρίση που πέρασε η χώρα μπορεί να θεωρηθεί ως η δεκαετία της μακροοικονομικής σύγκλισης, με την ένταξη ενός εξωτερικά επιβαλλόμενου πειθαρχικού μηχανισμού που καθιστά το κόστος της απόκλισης εξαιρετικά απαγορευτικό.³⁴

ζ. Όσον αφορά την Κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), ο εξευρωπαϊσμός εκφράζει την θέσπιση συγκεκριμένων προτύπων διαδικασίας λήψης αποφάσεων καθώς και των θεσμικών απαιτήσεων της ΚΕΠΠΑ που απορρέουν από την εξωτερική πολιτική ενός κράτους μέλους. Αυτή η αναπροσαρμογή της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας δεν συνεπάγεται την εγκατάλειψη των εθνικών συμφερόντων και κυριαρχικών της δικαιωμάτων. Με άλλα λόγια, όσον αφορά την ΚΕΠΠΑ, «η Ελλάδα συμβιβάστηκε με την αντίληψη ότι οι στόχοι της εξωτερικής της πολιτικής μπορούν να συνυπάρχουν και πράγματι μπορούν να προωθηθούν με την εμβάθυνση της πολιτικής και της αμυντικής ολοκλήρωσης σε επίπεδο ΕΕ».³⁵ Επιπλέον, ο εξευρωπαϊσμός μπορεί να θεωρηθεί στρατηγικό εργαλείο για την προώθηση των εθνικών συμφερόντων καθώς για την περίοδο μεταξύ 1981 και 1993 η ένταξη στην ΕΚ «εξυπηρέτησε την Ελλάδα τόσο ως διπλωματικό μοχλό, όσο και ως περιοριστικό μηχανισμό».³⁶ Από το 1996 ο εξευρωπαϊσμός έχει ενηλικιωθεί και

³⁴ Triantaphyllou, Dimitrios. "The priorities of Greek foreign policy today." *Southeast European and Black Sea Studies* 5.3 (2005): 327-346.

³⁵ Ioakimidis, P. "Greece in the European Union: the new role and the new agenda." *Athènes, Ministère de la Presse* (2002). σελ. 110-111

³⁶ Βερέμης, Θάνος, and Θεόδωρος Α. Κουλουμπής. *Ελληνική εξωτερική πολιτική: προοπτικές και προβληματισμοί*. Ι. Sidéris, 1994. σελ. 191

η εξωτερική πολιτική της χώρας είναι υποχρεωμένη να κινείται στο πλαίσιο του εξευρωπαϊσμού, για την τελική επίλυση για όλα τα βασικά ζητήματα εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας.

3.1.2 Η Σχέση με την Τουρκία

α. Στο πλαίσιο του εξευρωπαϊσμού των εξωτερικών της σχέσεων, η Ελλάδα έχει αναζητήσει παρόχους ασφάλειας τόσο στην ΕΕ, όσο και στο ΝΑΤΟ έναντι της τουρκικής απειλής.³⁷ Από το 1999, η Ελλάδα έχει επιδιώξει μια «ειρηνευτική προσέγγιση» με την Τουρκία, με στόχο τη μείωση των εντάσεων στο Αιγαίο και βασιζόμενη στην ενεργό υποστήριξη του ευρωπαϊκού μέλλοντος της Τουρκίας ως βάση για την προώθηση της προσέγγισης μεταξύ των δύο χωρών. Αυτό ήταν ένα ριψοκίνδυνο εγχείρημα αν λάβουμε υπόψη ότι οι δύο χώρες παραλίγο να μπουκώσουν σε πόλεμο μόλις το 1996, όταν η Τουρκία αμφισβήτησε την ελληνική κυριαρχία σε μια νησίδα του Αιγαίου. Η ευρωπαϊκή υποστήριξη προς την Ελλάδα θεωρήθηκε επικείμενη αλλά μόνο στη βάση μιας ξεκάθαρης στρατηγικής που θα διασφάλιζε τελικά τα ελληνικά συμφέροντα. Η ΕΕ ενθάρρυνε την Τουρκία να συνεχίσει δυναμικά τη μεταρρυθμιστική της διαδικασία. Η ιρακινή κρίση κλόνησε τις σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας κατά την διάρκεια του πόλεμου του Ιράκ, αμφισβητώντας ταυτόχρονα τη στρατηγική εξάρτηση της Τουρκίας από τις Ηνωμένες Πολιτείες και αντιστρόφως, φέρνοντας στο προσκήνιο την ανάγκη μεγαλύτερης στρατηγικής σκέψης από την πλευρά της ΕΕ. Η απροθυμία της ΕΕ να δεχτεί την Τουρκία είναι κατανοητή, δεδομένης της αργής προόδου στην εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων ένταξης και των προβληματικών σχέσεων της με την Ελλάδα και την Κύπρο.³⁸

β. Η συγκεκριμένη κατάσταση οδήγησε επίσης στον αργό «εξευρωπαϊσμό» των διαφορών με την Ελλάδα για το Αιγαίο και την Κύπρο, τις οποίες η ΕΕ έπρεπε να λάβει υπόψη τόσο επειδή αυτές οι διαφορές επιβράδυναν την πορεία της Τουρκίας προς την ΕΕ αλλά και γιατί εισάγονται οι διμερείς διαφορές μεταξύ δύο μελών του ΝΑΤΟ και στενών συμμάχων των ΗΠΑ στους κόλπους της ΕΕ. Οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ελλάδα και η χρήση στρατιωτικών και διπλωματικών τακτικών στις διαφορές της για το Αιγαίο και την Κύπρο έχουν περιπλέξει την επιδίωξή της για ένταξη στην ΕΕ. Για την Ελλάδα, υπήρξε μια αλλαγή στην εξωτερική της πολιτική

³⁷ Tsakonas, Panayotis, and Antonis Tournikiotis. "Greece's Elusive Quest for Security Providers: The Expectations-Reality Gap." *Security Dialogue* 34.3 (2003): 301-314.

³⁸ Lesser, Ian O., et al. *Greece's new geopolitics*. Rand Corporation, 2001. σελ. 48-49

έναντι της Τουρκίας από το 1996, μακριά από την συγκρουσιακή πολιτική, καθώς η αποτελεσματικότητα της αντιπαράθεσης τέθηκε υπό έλεγχο.³⁹ Στην περίπτωση της Τουρκίας, «η «επιτυχία» της συγκρουσιακής πολιτικής απέτρεψε την ανάπτυξη μιας νέας συναίνεσης για τις συνέπειες και το κόστος τέτοιων πολιτικών μέχρι και σήμερα.⁴⁰ Οι συνεχιζόμενες παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου και οι καθημερινές κυνομαχίες με αεροσκάφη και η απόφαση της Ελλάδας να διαμαρτυρηθεί σε επίπεδο Ηνωμένων Εθνών, είναι ενδεικτικές των διακριτών προσεγγίσεων των δύο χωρών στις εξωτερικές τους υποθέσεις.

γ. Η συμβολή της Ελλάδας στις συνθήκες της ΕΕ προς την Τουρκία ήταν θεμελιώδης. Η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ συνέβαλε καθοριστικά στην επιβολή περαιτέρω αλλαγών στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας έναντι της Τουρκίας, καθώς το θέμα της αποσύνδεσης μεταξύ των δύο χωρών διαμορφώνεται και αναπτύσσεται. Δηλαδή, η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ «απελευθερώνει» την Ελλάδα να ακολουθήσει μια πολιτική υπέρ της ύφεσης με την Τουρκία ανεξάρτητα από την επίλυση του Κυπριακού. Μπορεί να θεωρηθεί μεγάλη επιτυχία της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής το γεγονός ότι δεν υπέκυψε σε εξωτερικές πιέσεις και συνέβαλε στην ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, παρά την αρνητική ψήφο των Ελληνοκυπρίων στο Σχέδιο Ανάν. Ωστόσο, η Κυπριακή Δημοκρατία έχει δείξει μέχρι σήμερα ότι μπορεί να αντέξει τις τουρκικές πιέσεις στο πλαίσιο της Ε.Ε. Με άλλα λόγια, μπορεί η ελληνοτουρκική ατζέντα να αποσυνδεθεί από την ατζέντα ΕΕ-Τουρκίας.

δ. Επιπλέον, ο καθορισμός απειλών που πιθανόν να διαταράζουν την ευαίσθητη ισορροπία της περιοχής είναι ουσιαστικός. Έτσι θα πρέπει να αξιολογούνται και να αντιμετωπίζονται οι εσωτερικές αναταράξεις όπως πολιτική αστάθεια και επιδείνωση των οικονομικών δεικτών, οι πιθανές ενέργειες της Τουρκίας που θα υπονόμευαν τη προσέγγιση, τα προβλήματα της Ελλάδας να συμβαδίζει με τις διαδικασίες της ΕΕ όπως μια διαρθρωτική μεταρρύθμιση, η συμμόρφωση στις διαδικασίες της ΕΠΑΑ κ.λπ. Επιπρόσθετα υπάρχει η ανάγκη αντιμετώπισης του πυρήνα της πολιτικής έναντι της Τουρκίας, η διατήρηση της ποιοτικής σχέσης με τις Ηνωμένες Πολιτείες, η προώθηση των συνεργασιών στη Μεσόγειο και τη Μέση

³⁹ Triantaphyllou, Dimitrios. "Further turmoil ahead?." *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalisation, Dulles, Brasseys* (2001). σελ. 57-59

⁴⁰ Loizides, Neophytos G. "Greek-Turkish dilemmas and the Cyprus EU accession process." *Security Dialogue* 33.4 (2002): 429-442. σελ. 438

Ανατολή και τέλος η βελτιστοποίηση της ικανότητας του θεσμικού πλαισίου εξωτερικής πολιτικής της χώρας.

3.2 Η Τουρκική Εξωτερική Πολιτική

α. Η Τουρκία έχει αυξανόμενο ενδιαφέρον για τους ενεργειακούς πόρους της ανατολικής Μεσογείου και για τα πιθανά ενεργειακά αποθέματα του Αιγαίου. Μεγάλο μέρος του εμπορίου της πραγματοποιείται μέσω της Μεσογείου και του Αιγαίου και το εμπόριο διεξάγεται με όλα τα παράκτια κράτη της περιοχής, κυρίως με τα μεσογειακά κράτη της ΕΕ, αλλά περισσότερο με τα κράτη της ανατολικής και νότιας Μεσογείου. Η ασφάλειά της και οι σχέσεις της με τους εταίρους της στο ΝΑΤΟ εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις εξελίξεις εκεί.

β. Παρ' όλη τη δυσπιστία της προς τη Δύση, η εξωτερική πολιτική της Τουρκικής Δημοκρατίας πριν από το ΑΚΡ είχε επικεντρωθεί στο να ενσωματωθεί στη Δύση, οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά.⁴¹ Το 1952 η Τουρκία έγινε, το μόνο μουσουλμανικό μέλος του ΝΑΤΟ. Από τη σκοπιά του ΝΑΤΟ, το βασικό χαρακτηριστικό της Τουρκίας ήταν η γεωγραφική της θέση, η οποία ήταν κρίσιμη για τον περιορισμό της Σοβιετικής Ένωσης και, καθώς το σοβιετικό ναυτικό άρχισε να εμφανίζεται όλο και πιο συχνά στη Μεσόγειο. Επίσης η Τουρκία στον Βόσπορο είχε την δυνατότητα να παρακολουθεί και αν χρειαστεί, να αποκόψει τον σοβιετικό στόλο της Μαύρης Θάλασσας. Η Τουρκία φιλοδοξεί επίσης από καιρό να ενταχθεί στην ΕΕ, και έγινε το 1995 η μόνη χώρα που έχει τελωνειακή ένωση με την ΕΕ. Αυτές οι δυτικές ευθυγραμμίσεις ενθάρρυναν την τουρκική αλληλεπίδραση με τις χώρες των βόρειων ακτών της Μεσογείου, αλλά η Τουρκία υιοθέτησε γενικά την εξ αποστάσεως προσέγγιση προς τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική (MENA). Αυτό εν μέρει προέκυψε από τη δυσπιστία των Αράβων που χρονολογείται από την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στην περιοχή. Οι σχέσεις της Τουρκίας με την MENA δεν πάγωσαν ποτέ εντελώς, κυρίως ως συνέπεια των αυξανόμενων ενεργειακών αναγκών της Τουρκίας και της υποχρέωσης συνεργασίας, ιδίως με το Ιράν και το Ιράκ, σε σχέση με τα κοινά κουρδικά τους προβλήματα, αλλά συνολικά οι προτιμήσεις της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας περιόρισαν την αλληλεπίδραση με μεγάλο μέρος της περιοχής της MENA. Ωστόσο, η Άγκυρα επέλεξε να αναπτύξει μια οικονομική και στρατιωτική σχέση με το Ισραήλ κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 που την έφερε πιο κοντά στο εβραϊκό κράτος απ' ό,τι σε οποιονδήποτε άλλο μουσουλμανικό κράτος της

⁴¹ Hale, William. *Turkish foreign policy since 1774*. Routledge, 2012.

περιοχής. Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η Τουρκία είχε επίσης αποξενωθεί από την MENA.

γ. Η Τουρκία είχε ήδη αρχίσει να προσαρμόζεται στις μεταψυχροπολεμικές πραγματικότητες ακόμη και πριν το ΑΚΡ έρθει στην εξουσία. Η αμερικανική εισβολή στο Ιράκ το 2003, στην οποία αντιτάχθηκε η Τουρκία, πρόσθεσε περαιτέρω ώθηση στη μετατόπιση της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης του ΑΚΡ.⁴² Αυτές οι μεταβαλλόμενες συνθήκες πρόσφεραν νέες ευκαιρίες που, έθεσαν το ζήτημα της θέσης της Τουρκίας στην περιοχή. Η Τουρκική Δημοκρατία που προέκυψε το 1923 από την ήττα και τον διαμελισμό της Οθωμανικής αυτοκρατορίας ήταν ένα εντελώς νέο κράτος. Η περιφερειακή εξωτερική πολιτική της νεοσύστατης δημοκρατίας ήταν σε γενικές γραμμές απομονωτική και αυτάρκης. Ωστόσο, ο τελικός τερματισμός της ευρωπαϊκής αποικιακής παρουσίας στην περιοχή, και στη συνέχεια το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, έθεσε το νέο ερώτημα για το πώς η Τουρκία θα έπρεπε να σχετίζεται με εκείνες τις γειτονικές περιοχές που κάποτε κυριαρχούσε.

δ. Η τουρκική εξωτερική πολιτική υπό το ΑΚΡ συνδέθηκε όλο και περισσότερο με τη σκέψη του Αχμέτ Νταβούτογλου. Οι ιδέες της εξωτερικής πολιτικής του Νταβούτογλου έρχονται σε σημαντική αντίθεση με την προσέγγιση των εξωτερικών σχέσεων που είχαν συνδεθεί με τις προηγούμενες κεμαλικές κυβερνήσεις. Η Τουρκία προσπάθησε τώρα να αναδειχθεί ως αποφασιστικός παράγοντας στην παγκόσμια σκηνή και φιλοδοξούσε να τεθεί για άλλη μια φορά στο κέντρο μιας τεράστιας και πολύπλοκης περιοχής που θα ενσωμάτωνε μεγάλο μέρος της MENA, των Βαλκανίων, του Καυκάσου και της κεντρικής Ασίας. Η κατευθυντήρια αντίληψη του Νταβούτογλου ήταν αυτή του «στρατηγικού βάθους». Η Τουρκία είναι, ή θα έπρεπε να είναι, μια «κεντρική» και όχι μια περιφερειακή χώρα ικανή να εκμεταλλευτεί την ιστορία, τη γεωγραφία, τον πολιτισμό, τη θρησκεία και την αυξανόμενη οικονομική της ικανότητα για να τεθεί στην καρδιά μιας περιοχής που αντιστοιχεί περίπου στην πρώην Οθωμανική αυτοκρατορία και στην υποσαχάρια Αφρική προς τα νότια και στην Ασία προς τα ανατολικά.⁴³ Αυτή η κεντρική θέση σήμαινε ότι η Τουρκία θα μπορούσε να λειτουργήσει ως συνδετικός μηχανισμός μεταξύ διαφορετικών

⁴² Hale, Sandra. *Community interpreting*. Springer, 2007.

⁴³ Atmaca, Ayşe Ömür. "Turkey-US Relations (2009–2016): A troubled partnership in a troubled world?." *Turkish Foreign Policy: International Relations, Legality and Global Reach* (2017): 63-82. sel. 78-79

περιοχών. Η προσέγγιση «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες» και μια ακτιβιστική περιφερειακή εξωτερική πολιτική, ήταν εκφράσεις αυτής της νοοτροπίας.

ε. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τόσο εκτεταμένες και διαφορετικές γειτονικές περιοχές, κατέστησαν αρκετά δύσκολο να επιτύχει «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες». Το Ισραήλ με τους Παλαιστίνιους και τον αραβικό κόσμο γενικότερα, το Αζερμπαϊτζάν με την Αρμενία, οι Κύπριοι με τους Τουρκοκυπρίους, η Ρωσία με τη Γεωργία και την Ουκρανία, οι Σουνίτες με τους Σίιτες κ.ο.κ. Επιπλέον, η Άγκυρα δεν έπαιζε πάντα τον διαμεσολαβητικό ρόλο που υποσχέθηκε ο Νταβούτογλου, αλλά αντίθετα έπαιρνε συχνά την θέση προς την μία ή την άλλη πλευρά, ανάλογα με τα συμφέροντα της. Η Τουρκία έχει επίσης κάποιες δικές της προβληματικές σχέσεις γειτονίας, μερικές από τις οποίες διαρκούν, όπως με την Ελλάδα, την Κύπρο και την Αρμενία και άλλες που παρουσιάζουν διακυμάνσεις όπως με το Ιράν, το Ιράκ, το Ισραήλ, τη Συρία και τη Ρωσία.

στ. Με την «Αραβική Άνοιξη», η Άγκυρα βρέθηκε επιπλέον αντιμέτωπη με την επιλογή μεταξύ γειτονικών καθεστώτων και γειτονικών λαών και μεταξύ διαφόρων εθνικών και θρησκευτικών φατριών στις γειτονικές χώρες. Αυτό έχει προκαλέσει ανταγωνισμούς και φιλονικίες με τις κυβερνήσεις της Συρίας και της Αιγύπτου και οδήγησε την Τουρκία να υποστηρίξει φατρίες στις διακοινοτικές συγκρούσεις σε Συρία, Λιβύη και Ιράκ. Σε αυτά τα προβλήματα προστίθενται τα συμφέροντα των εξωτερικών παραγόντων όπως οι ΗΠΑ, η ΕΕ και η Ρωσία, στην περιοχή. Η αδεξιότητα της συμπεριφοράς της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, η πολυπλοκότητα των πολλαπλών και διασταυρούμενων συμφερόντων των γειτονικών χωρών στις οποίες εμπλέκεται η Τουρκία, και οι περιορισμένες ικανότητες της ίδιας, σήμαιναν ότι η προσέγγιση των «μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες» σύντομα αντικαταστάθηκε στην Τούρκικη εξωτερική πολιτική ως μηδενικά προβλήματα μόνο με όσους συντάσσονται με τα Τούρκικα συμφέροντα σε όλες τις κατευθύνσεις. Επιπλέον, η σχέση της Τουρκίας με τα κράτη και τους λαούς της Μεσογείου χρονολογείται από τους Οθωμανικούς χρόνους, οι οποίοι μερικές φορές έχουν αφήσει πίσω τους μια κληρονομιά που αντιμετωπίζεται αρνητικά από τους περισσότερους μεσογειακούς γείτονες της Τουρκίας. Αν και η Τουρκία υπό το ΑΚΡ αρχικά επιδίωξε να αναβιώσει και να εμπλουτίσει αυτές τις αρχαίες σχέσεις μέσω του εμπορίου, των πολιτιστικών ανταλλαγών και της θρησκευτικής συγγένειας, εμφανίστηκαν αναταραχές στις διάφορες γειτονιές της Τουρκίας.

ζ. Μία από τις περιοχές στις οποίες δραστηριοποιείται η Τουρκία είναι φυσικά η Μεσόγειος. Τα συμφέροντα της Τουρκίας στην περιοχή περιλαμβάνουν την Κύπρο και τα αναπτυσσόμενα ενεργειακά πεδία στα ανοικτά των ακτών της και οι διαφορές με την Ελλάδα στο Αιγαίο. Στην Σμύρνη εδρεύει ένα αρχηγείο διοίκησης του NATO που λειτουργεί επί του παρόντος ως Συμμαχική Χερσαία Διοίκηση της συμμαχίας (LANDCOM) και η Τουρκία μοιράζεται το μερίδιο που της αναλογεί στην ασφάλεια της Μεσογείου με άλλες χώρες του NATO στην περιοχή όπως η Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Γαλλία. Η Τουρκία έχει σημαντική ναυτική και εναέρια παρουσία συνδεδεμένη με το NATO στην περιοχή και άλλες στρατιωτικές εγκαταστάσεις του NATO όπως η αεροπορική βάση στο Ιντσιρλίκ, που χρησιμοποιείται από τα αμερικανικά αεροσκάφη στις επιθέσεις τους κατά του Ισλαμικού Κράτους (ΙΚ) στη Συρία. Το καθεστώς της Τουρκίας στη Μαύρη Θάλασσα και η ευθύνη της για την εφαρμογή της Σύμβασης του Μοντρέ που ρυθμίζει τη χρήση του Βοσπόρου είναι σημαντικοί παράγοντες για την πρόσβαση της Ρωσίας στην περιοχή της Μεσογείου. Η Τέταρτη Στρατιά της Τουρκίας, που εδρεύει επίσης στη Σμύρνη, ιδρύθηκε το 1975 για να αντιμετωπίσει τη διαμάχη Τουρκίας Ελλάδας.

η. Η Τουρκία είναι επίσης υποψήφια για ένταξη στην ΕΕ και απολαμβάνει την πλήρη τελωνειακή ένωση με την ΕΕ που είναι ο σημαντικότερος εμπορικός εταίρος της Τουρκίας. Η Γερμανία πρωτοστατεί, η Γαλλία και η Ιταλία αποτελούν σημαντικούς προορισμούς για τις τουρκικές εξαγωγές. Το Ιράκ είναι η κορυφαία εξαγωγική αγορά της Τουρκίας, η οποία εξάγει το πετρέλαιο της. Η Ιταλία αποτελεί πηγή εισαγωγών στην Τουρκία, όπως και η Ρωσία που είναι η κύρια πηγή εισαγωγών ενέργειας, η Κίνα και η Γερμανία που αποτελούν τους κύριους εμπορικούς εταίρους της Μεσογείου. Η τοποθεσία της Τουρκίας, οι διπλωματικές ευθυγραμμίσεις και οι στρατιωτικές ικανότητες της έχουν σημασία για τη συνολική ασφάλεια της Μεσογείου.

θ. Η Τουρκία συνδέεται με τα κράτη, τους θεσμούς και τα ζητήματα της περιοχής με πολλαπλούς και συχνά αλληλοεπικαλυπτόμενους τρόπους και οι διμερείς διάφορες και πολυμερείς σχέσεις της δεν ευθυγραμμίζονται γενικά με τα συμφέροντα των χωρών της περιοχής. Οι ιδιαιτερότητες της Τουρκίας ως χώρα συνδεδεμένη με το NATO και την ΕΕ, αλλά και ως μουσουλμανικό κράτος, ευρασιατικό και ηπειρωτικό με μεγάλη ακτογραμμή, ως περιφερειακά ισχυρό κράτος στην Μεσόγειο όπου υπάρχουν μεγάλες επιδράσεις από τους ισχυρούς εξωτερικούς παράγοντες και η σημαντική γεωγραφική της θέση που συνδέει την ανατολή με τη δύση, σημαίνει ότι

επιβαρύνεται με μια βαριά ατζέντα εξωτερικής πολιτικής και επιλογών. Επιπλέον, τόσο οι εσωτερικές αναταράξεις όσο και οι πιο μακροπρόθεσμες συγκρουσιακές σχέσεις στην ιστορική εξέλιξη της Τουρκίας εντείνουν την τάση στις σχέσεις της χώρας με τα άλλα μεσογειακά κράτη.

ι. Η αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος του Ιουλίου 2016 ενίσχυσαν τις αμφιβολίες γύρω από τη συνέχεια της Τουρκίας ως ισχυρή δύναμη στην Μεσόγειο. Αν και ισλαμικό, δεν είναι μέρος του αραβικού κόσμου που κυριαρχεί στην περιοχή και συχνά θεωρείται από αυτόν ως ξένος και δούρειος ίππος για εξωτερικά συμφέροντα και όχι ως φυσικός ομόθησκος εταίρος. Αν και είναι μέλος του NATO και υποψήφια για ένταξη στην ΕΕ, δεν θεωρείται ευρωπαϊκή χώρα λόγω της θρησκείας, των δημοκρατικών αστοχιών της, του επιπέδου ανάπτυξης, της γεωγραφίας, της απόδοσης δικαιοσύνης και των επιλογών εξωτερικής πολιτικής της. Αν και ευρασιατική, οι δεσμοί της με τους βόρειους και ανατολικούς γείτονές της έχουν υποστεί κατά περιόδους ρήξη και ειδικά με την Ρωσία. Η Τουρκία έχει το πόδι της σε πολλά στρατόπεδα, αλλά δεν είναι επιθυμητή σε κανένα από αυτά. Οι κύριοι στρατηγικοί της εταίροι στην περιοχή της Μεσογείου δεν είναι ούτε εμπορικοί της εταίροι ούτε άμεσοι γείτονές της, ούτε καν σύμμαχοί της. Αυτή η «μοναξιά» θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί με την υιοθέτηση μιας σαφέστερης και πιο εστιασμένης ιεράρχησης της ατζέντας της εξωτερικής της πολιτικής. Στην αμέσως μετά περίοδο του Νταβούτογλου εποχή, η Άγκυρα επιδίωκε να επιδιορθώσει ορισμένες από τις κατεστραμμένες σχέσεις της στην περιοχή. Ωστόσο, ένας βαθμός δυσπιστίας για την αξιοπιστία της Τουρκίας και τις πραγματικές της προθέσεις διατηρείται. Το καλύτερο που μπορεί να ελπίζει η Τουρκία, στην περιοχή της Μεσογείου, είναι να οικοδομήσει ένα σύνολο λειτουργικών συναλλακτικών διμερών και πολυμερών σχέσεων.

3.3 Ο Ρόλος των Μεγάλων Δυνάμεων

3.3.1 Η στάση των ΗΠΑ και του NATO

α. Η Ελλάδα και η Τουρκία έβλεπαν πάντα την Δυτική πολιτική ως ρυθμιστή στην περιοχή. Και οι δύο χώρες μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο προσπάθησαν να συνδυαστούν με τους υπόλοιπους συμμάχους τους. Για την Ελλάδα έγινε η πιο αποτελεσματική ιδεολογική προσέγγιση μετά από έναν καταστροφικό και άχρηστο εμφύλιο. Για την Τουρκία, έγινε η φιλοδοξία της ελίτ και η πηγή υπερπόντιου

συμμάχου. Η πολιτική των ΗΠΑ έχει γίνει ένα σημαντικό κεφάλαιο στις διμερείς σχέσεις.⁴⁴

β. Η πολιτική των ΗΠΑ έναντι της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Κύπρου δεν θεωρείται πλέον ότι σημείωσε τη μεγαλύτερη επιτυχία συνολικά, επειδή είχε αφοσιωθεί πλήρως στον περιορισμό της Σοβιετικής Ένωσης και αντιμετώπιζε τις χώρες αυτές ως ανάχωμα έναντι του Σοβιετικού κινδύνου όσον αφορά τη θέση τους στο διεθνές σύστημα.⁴⁵ Σε γενικές γραμμές, η Ελλάδα αναδείχθηκε ως η πιο αδύναμη χώρα στο συγκεκριμένο γεωπολιτικό σύστημα και ως εκ τούτου, η Ουάσιγκτον συμβούλευε με συνέπεια την Αθήνα να απέχει από την πυροδότηση αντιπαραθέσεων, ιδιαίτερα δεδομένου ότι η Τουρκία είναι μια χώρα με ασταθές πολιτικό κλίμα. Περισσότερο επιζήμιο για τις ΗΠΑ από τις ελληνικές ευαισθησίες ήταν οι σχέσεις και οι αντιπαραθέσεις της Τουρκίας προς τα ανατολικά. Οι διμερείς συζητήσεις προτάθηκαν όταν η διεθνοποίηση των διενέξεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας θεωρήθηκε ότι υπονομεύει την συνοχή του ΝΑΤΟ, όπως συνέβη κατά την κρίση του 1987.

γ. Με τη βοήθεια του Stearns, πρώην πρεσβευτή στην περιοχή, η αμερικανική εξωτερική πολιτική απέναντι στην Ελλάδα και την Τουρκία έχει χαρακτηριστεί ως μονολιθική. Στην Ουάσιγκτον, είναι δύσκολο να διατηρηθεί μια μακροχρόνια σταθερή στάση καθώς και η ευρύτερη κάλυψη των ζητημάτων, επειδή οι πολιτικές και διοικητικές ατζέντες στην Αμερικανική πρωτεύουσα συγκρούονται και λειτουργούν ενάντια στην ολιστική προσέγγιση των ζητημάτων.⁴⁶

δ. Από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι ΗΠΑ απασχολούνται με τις εσωτερικές πολιτικές συνθήκες κάθε χώρας. Κατά την προεδρία Παπανδρέου, η αντιαμερικανική ρητορική έφερε ανεπιθύμητη εστίαση στην ελληνική στάση από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Αυτές οι πολιτικές πεποιθήσεις των ΗΠΑ στην Τουρκία είχαν τροφοδοτηθεί από το Κόμμα Ευημερίας του Ερμπακάν. Τα πολιτικά αισθήματα της Ουάσιγκτον, κατά την συγκεκριμένη χρονική περίοδο, είχαν απομακρυνθεί από την Ελλάδα και είχαν αγκαλιάσει την πολιτική της Τουρκίας. Την

⁴⁴ Arvanitopoulos, Constantine P. "The Politics of US Aid to Greece and Turkey." *Mediterranean Quarterly* 7 (1996): 123-141.

⁴⁵ Stearns, Monteagle. *Entangled allies: US policy toward Greece, Turkey, and Cyprus*. Council on Foreign relations, 1992. σελ. 3

⁴⁶ Stearns, Monteagle. *Entangled allies: US policy toward Greece, Turkey, and Cyprus*. Council on Foreign relations, 1992. σελ. 4

ίδια στιγμή που η Ελλάδα θεωρούνταν ως πραιτωριανή μοναρχία, η Τουρκία έχει αναγνωριστεί ως περήφανο έθνος.⁴⁷ Η Ελλάδα δεν λειτουργούσε πλέον ως ζωτικό συστατικό της Ευρώπης αλλά ως περιφερειακή χώρα. Από το 1989, ο Σταύρου παρατηρεί ότι ούτε η συμμαχία, ούτε η Ουάσιγκτον έχουν θετική κριτική αξιολόγηση των θεμελιωδών συμφερόντων ή της θέσης της Ελλάδας σε σχέση με τα Βαλκάνια. Η Τουρκία είναι ένας σημαντικός φίλος για την Αμερική, παρά το γεγονός ότι η ισλαμιστική κυβέρνησή της έχει τεταμένες σχέσεις με την Ουάσιγκτον.⁴⁸

ε. Αντιστοιχούσε επίσης στον στόχο των Ηνωμένων Πολιτειών να μειώσουν τις δεσμεύσεις τους προς τους διατλαντικούς εταίρους.⁴⁹ Παρά τη συμμετοχή της στην κρίση του Κόλπου, η Άγκυρα δεν έλαβε θέση στην αναπτυσσόμενη Ευρωπαϊκή Ένωση και οι ελπίδες του Οζάλ για ένταξη της χώρας στην ΕΕ διαψεύστηκαν. Ένας άλλος παράγοντας που συνέβαλε στη δυσαρέσκεια με την Ευρώπη ήταν αυτό που έκανε, η Γερμανία, όταν αμφισβήτησε τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων του NATO ως απάντηση σε μια ιρακινή εισβολή στο τουρκικό έδαφος.

στ. Αφού εστίασε στα διάφορα στοιχεία των μεσογειακών στρατηγικών προβλημάτων και τη φύση της διευθέτησης των υποθέσεων αυτών των χωρών για την παρουσία τους στο περιφερειακό υποσύστημα των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου, ο Chipman περιέγραψε τις σχέσεις μεταξύ του NATO και των χωρών της περιοχής ως «πολιτική χειραφέτησης» το 1988 και κατέληξε ότι για τη δημιουργία στρατηγικών ασφαλείας οι χώρες στη νότια περιοχή δεν καθοδηγούνται μόνο από τις απαιτήσεις του NATO ή τις αντιλήψεις για τις απειλές του NATO.⁵⁰

ζ. Επίσης, μπορεί κανείς να δει τον πολιτικό χαρακτήρα της Συμμαχίας στους ελληνοτουρκικούς δεσμούς. Για παράδειγμα, το νησί Λήμνος στο Βόρειο Αιγαίο δεν περιλαμβάνεται ακόμη στον σχεδιασμό του NATO, καθώς η Τουρκία αμφισβητεί τον χαρακτηρισμό του ως αποστρατιωτικοποιημένο νησί, παρόλο που η Ελλάδα διαθέτει επαρκές εθνικό οπλοστάσιο.⁵¹ Το αποκορύφωμα αυτής της πολιτικοποίησης ήταν η «συμφωνία Ρότζερς» που επέτρεψε στην Ελλάδα να ενταχθεί

⁴⁷ Kitromilides, Paschalis M., and Theodore A. Coulombis. "Ethnic conflict in a strategic area: The case of Cyprus." *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* (1975): 270-291.

⁴⁸ Stavrou, Nikolaos. "The Balkan Quagmire and the West's Response." *Mediterranean Quarterly* 4.1 (1993): 24-45.

⁴⁹ Alba, Victor. *NATO and the Mediterranean*. Scholarly Resources Incorporated, 1985. σελ. 36

⁵⁰ Chipman, John. *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*. Routledge, 2004. σελ. 336

⁵¹ Pedlow, Gregory W. "The evolution of NATO's command structure, 1951-2009." *NATO Unclassified* (2009): 201951-2009.

ξανά στον NATO. Ο αντίκτυπος της πολιτικής της Συμφωνίας Rogers στη διαχείριση στο Αιγαίο ήταν η έλλειψη σαφήνειας σε πολλές ρυθμίσεις του. Στις διαμάχες τους μεταξύ τους, τα δύο έθνη προσπαθούν και τα δύο να κερδίσουν πλεονέκτημα από τη συμμαχία ενώ ταυτόχρονα υπονομεύουν το NATO.⁵² Παραδόξως, η τουρκική στρατηγική στη δεκαετία του 1970 εμπόδισε την επανένταξη της Ελλάδας στο NATO και την εξαρτούσε από το να παραχωρήσει κυριαρχικά δικαιώματα για την επίλυση των διμερών διαφορών. Αυτό θυμίζει την προσέγγιση της Ελλάδας να ασκήσει βέτο στην ένταξη της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.⁵³

η. Για να επιστήγει την προσοχή στο θέμα της κυπριακής εισβολής της Τουρκίας και να ασκήσει πίεση στις άλλες συμμαχικές χώρες να καταγγείλουν τις ενέργειές της, η Ελλάδα μετέτρεψε την συμμαχία σε εργαλείο πολιτικής πίεσης. Όπως υποστήριξε ο Πρωθυπουργός Καραμανλής για την έξοδο της Ελλάδας από το NATO στο Ελληνικό Κοινοβούλιο μετά το 1974. Η Ελλάδα βρίσκεται σε σύγκρουση με τη συμμαχία, αλλά δεν έχει ακόμη παραιτηθεί από το στρατιωτικό σκέλος του NATO. Αντίθετα, επιθυμούμε τη συνεργασία ανάλογα με τις περιστάσεις. Δήλωνε ο τότε πρωθυπουργός της χώρας.⁵⁴ Τελικά, η παραίτηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του NATO για την ασφάλεια των συνόρων της έγινε στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Οι εταίροι του NATO ενέκριναν ουσιαστικά τη στρατηγική της Άγκυρας, που σχεδόν πέντε δεκαετίες, βρίσκεται ως κατακτητής στο νησί της Κύπρου κατέχοντας παράνομα το 37% του νησιού. Οι ΗΠΑ υποστηρίζουν τη θέση της Τουρκίας στη Μεσόγειο, ενώ προσπαθούν να κρατήσουν απόσταση ασφαλείας από τυχόν πιθανές λύσεις.

3.3.2. Η στάση της ΕΕ

α. Στα χρόνια μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ελλάδα και η Τουρκία προσπάθησαν να επιδιώξουν παρόμοιους στόχους εξωτερικής πολιτικής. Όσον αφορά την ασφάλεια, και οι δύο χώρες εντάχθηκαν στο NATO το 1952 αφού προσαρτήθηκαν στο δυτικό στρατόπεδο πολιτικής επιρροής υπό την προστασία των ΗΠΑ. Και οι δύο χώρες επιδιώκουν την πολιτική και οικονομική ολοκλήρωση με την

⁵² Haass, Richard, and Robert Mcdonald. "Alliance Problems in the Eastern Mediterranean—Greece, Turkey and Cyprus: Part I." *Prospects for Security in the Mediterranean* (1988): 61-89. σελ. 61

⁵³ Chipman, John. *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges*. Routledge, 2004. σελ. 340

⁵⁴ Σαμπάνης, Κωνσταντίνος. "Οι ελληνοτουρκικές κρίσεις του 1976 και 1987: συγκριτική και αναλυτική παρουσίασή τους." (2022). σελ. 158

Ευρωπαϊκή Ένωση ακολουθώντας τη δυτική οδό του εκσυγχρονισμού. Η Τουρκία υπέγραψε συμφωνίες σύνδεσης με την πρώην Ευρωπαϊκή Κοινότητα ενώ η Ελλάδα είναι χώρα μέλος της ΕΕ.

β. Η Ελλάδα κατάφερε να κάνει ένα βήμα μπροστά από την Τουρκία στην επιδίωξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η πλήρης ένταξη της Ελλάδας το 1981 ξεκίνησε τη διαδικασία του εξευρωπαϊσμού και αύξησε τη διαπραγματευτική μόχλευση της χώρας σε διάφορα θέματα, συμπεριλαμβανομένης της άμυνας και της εξωτερικής πολιτικής. Η Ελλάδα απέκτησε διπλωματική επιρροή ως η πρώτη από τις δύο που έγινε αποδεκτή στην ΕΕ. Οι ηγέτες της Τουρκίας είχαν επίγνωση της διττής στρατηγικής της εκπλήρωσης των οικονομικών και πολιτικών απαιτήσεων για σύνδεση και την υπέρβαση των προκλήσεων που προσφέρουν στους Έλληνες οι ομόλογοι τους Ευρωπαίοι όταν ξεκινούσαν την πορεία για να γίνουν πλήρες μέλος της ΕΕ. Η Ελλάδα έχει διαδραματίσει διάφορους ρόλους στη σχέση μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας όλα αυτά τα χρόνια. Χρησιμοποίησε χλιαρή πολιτική κατά την πρώτη φάση των σχέσεων μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας, η οποία διήρκεσε από το 1981 έως το 1999. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι σχέσεις αναβαθμίστηκαν κατά προσέγγιση και η Ελλάδα υιοθέτησε μια πολιτική όρων που συνέδεε κάθε πρόοδο στο μέτωπο ΕΕ-Τουρκίας με την διευθέτηση του Κυπριακού ζητήματος. Το θερμό επεισόδιο των Ιμίων το 1996, καθώς και οι εξελίξεις που οδήγησαν στην ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ, άλλαξαν την προοπτική της Ελλάδας για τις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας. Η Ελλάδα αναγνώρισε την υποψήφια Τουρκία στο Συμβούλιο της ΕΕ του Ελσίνκι το 1999, αλλάζοντας την πολιτική της απάθειας στην πολιτική της υποστήριξης. Καθεστώς και έδωσε χώρο για συζητήσεις, πρωτίστως για την ολοκλήρωση της συγχώνευσης. Η σύνοδος κορυφής της ΕΕ στο Ελσίνκι σηματοδότησε μια στιγμή ορόσημο στη σχέση της Ελλάδας με τα μέλη της ΕΕ και την Τουρκία. Από χλιαρός υποστηρικτής που απείλησε να ασκήσει το βέτο πολλές φορές, με καταστροφικές συνέπειες στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας, η Ελλάδα έχει αναδειχθεί πλέον ως υποστηρικτής της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ από το 1999.⁵⁵

γ. Ο ευρωπαϊστής πρωθυπουργός Σημίτης ξεκαθάρισε το 1996 ότι η Ευρώπη είναι το θεμέλιο του ελληνικού εθνικού προσανατολισμού. Για την Ελλάδα, οι ευρωπαϊκοί δεσμοί έχουν εξυπηρετήσει δύο σκοπούς: πραγματιστικούς και ψυχολογικούς. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα εξελίχθηκε στην πιο πρακτική, ιδανική

⁵⁵ Hale, William. *Turkish foreign policy since 1774*. Routledge, 2012.

πολιτική φιλοδοξία για ισορροπία στην Τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974. Η Ελλάδα αναγκάστηκε να αναβαθμίσει το οικονομικό και πολιτικό της κεφάλαιο για να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις προστασίας λόγω του ΝΑΤΟ και των ΗΠΑ. Η Ελλάδα έχει επενδύσει στην ανάπτυξη μιας δυναμικής και προσαρμόσιμης κοινωνίας σε μια προσπάθεια να τερματιστεί η πολυετής πολιτική αναταραχή και στασιμότητα. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα ευρωπαϊκά μέλη της οικογένειας είναι χωρίς προβλήματα. Για πολλά χρόνια, η Ευρώπη έβλεπε την Ελλάδα ως οικονομικό βάρος και οι Έλληνες πίστευαν ότι δεν υποστηρίζονταν από τους συμμάχους τους για τη την πολιτική και τα κυριαρχικά τους δικαιώματα.

δ. Η μουσουλμανική Τουρκία από την άλλη αισθάνεται και πάλι απομονωμένη από τη χριστιανική Ευρώπη. «Η Τουρκία έχει αποκλειστεί από τη διαδικασία σχεδιασμού του πεπρωμένου (Ευρωπαϊκή Διακυβερνητική Διάσκεψη), ενώ άλλες έχουν συμπεριληφθεί αν και μέχρι σήμερα θεωρούνται αντίπαλοι στα ευρωπαϊκά ζητήματα ασφάλειας», ανέφερε ο Οζάλ.⁵⁶ Μερικοί συμμετέχοντες στο συνέδριο RAND το 1995 αμφισβήτησαν εάν ήταν συνετό να διατηρηθεί η Τουρκία εκτός ΕΕ. Ωστόσο, λίγες ευρωπαϊκές χώρες βοηθούν την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Η απάντηση είναι οικονομική, αλλά πολιτιστικές και μη κοσμικές επιρροές παίζουν επίσης ρόλο.

ε. Η εστίαση της Τουρκίας μετατοπίστηκε μετά τον πόλεμο του Κόλπου από την Ευρώπη στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τα μέλη της ΕΕ και η Τουρκία έχουν επηρεαστεί περισσότερο από οικονομικές και εσωτερικές πολιτικές δυσκολίες παρά από στρατηγικές. Τα ανθρώπινα δικαιώματα, η νομισματική μεταρρύθμιση και η εξωτερική πολιτική είναι μεταξύ των αλλαγών που επιδιώκει να κάνει η Τουρκία προκειμένου να διατηρήσει τη θέση της στην ΕΕ. Η Τουρκία καταπιέζει τους διαφωνούντες και κακομεταχειρίζεται τους πολιτικούς κρατούμενους.

3.3.3. Διαφοροποίηση πηγών και διαδρομών της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρώπης

α. Εκτός από τις πολυάριθμες ρυθμιστικές της προσπάθειες, η ΕΕ επίσης επιδιώκει τη διαφοροποίηση από τους ρωσικούς αγωγούς φυσικού αερίου και τους ελεγχόμενους από τη Ρωσία αγωγούς με σχέδια για τη δημιουργία εναλλακτικών διαδρομών. Για διάφορους λόγους, η διαφοροποίηση ήταν

⁵⁶ Haim, Sylvia G., and Elie Kedourie. *Essays on the economic history of the Middle East*. Routledge, 2005.

δύσκολο να επιτευχθεί ειδικά για τα νέα κράτη μέλη της ΕΕ, τα οποία διαθέτουν σχετικά μικρές αγορές με μονοπωλιακούς προμηθευτές συνυφασμένους με πολιτικά και επιχειρηματικά συμφέροντα. Το στρατηγικό σχέδιο εναλλακτικού αγωγού της Ευρώπης βασίζεται στον Νότιο Διάδρομο Φυσικού Αερίου, ο οποίος καλύπτει ένα σύνολο έργων υποδομής που θα φέρουν φυσικό αέριο από την περιοχή της Κασπίας στη νοτιοανατολική Ευρώπη, κυρίως από το κοίτασμα Shah Deniz του Αζερμπαϊτζάν, αλλά ενδεχομένως ακόμη και από το Τουρκμενιστάν και πέρα από αυτό.

β. Ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου θα αποτελείται από τρεις αγωγούς διασύνδεσης: τον αγωγό South Caucasus που λειτουργεί από το Αζερμπαϊτζάν προς τη Γεωργία, τον Trans-Anatolian Pipeline (TANAP) μέσω Τουρκίας και τον Trans-Adriatic Pipeline (TAP) μεταξύ Ελλάδας, Αλβανίας και Ιταλίας.⁵⁷ Η χωρητικότητα του αγωγού Νότιου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου σχεδιάζεται να φτάσει τα 31 BCM έως το 2026, αν και θα μπορούσε να κλιμακωθεί έως και τα 60 BCM, ιδιαίτερα εάν το Τουρκμενιστάν και ενδεχομένως ακόμη και το Ιράν γίνουν προμηθευτές.⁵⁸

γ. Ο τομέας φυσικού αερίου της ΕΕ αλλάζει λόγω μιας σωρείας παραγόντων. Εσωτερικά, η ΕΕ επιδιώκει ρυθμιστικές προσπάθειες και προσπάθειες διαφοροποίησης που αποσκοπούν στο να περιορίσουν τον ρόλο της Gazprom στην Ευρώπη και ταυτόχρονα να δημιουργήσουν μια πραγματικά πανευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου. Εξωτερικά, οι παγκόσμιες αγορές φυσικού αερίου βιώνουν έναν μετασχηματισμό με μια νέα αφθονία φυσικού αερίου που μπορεί πλέον να αποσταλεί από πιο απομακρυσμένες αγορές με τη μορφή LNG. Η παραγωγή φυσικού αερίου της Βόρειας Αμερικής αυξάνεται, υπερβαίνοντας κατά πολύ την εγχώρια ζήτηση και δρομολογώντας τις εξαγωγές LNG των ΗΠΑ στην Ευρώπη. Πιο κοντά, το Ιράν θα μπορούσε να ανοίξει τους πόρους φυσικού αερίου του τις επόμενες δεκαετίες, ενώ νέα ευρήματα στην Ανατολική Μεσόγειο μπορεί να καλύψουν τη ζήτηση φυσικού αερίου. Η Ευρώπη είναι έτοιμη να επωφεληθεί από αυτές τις εξωτερικές εξελίξεις μέσω της υπάρχουσας και προγραμματισμένης υποδομής εισαγωγής LNG και βρίσκεται κοντά στην τελική πρόσβαση στο φυσικό αέριο της Κασπίας. Όπως υποστηρίζουν ορισμένοι ενεργειακοί εμπειρογνώμονες, αυτή η στροφή

⁵⁷ [Construction Begins on Trans Adriatic Pipeline - WSJ](#)

⁵⁸ Yildirim, Durmus Çagrı, et al. "The effect of the Trans-Anatolian natural gas pipeline project (TANAP) on industrial production in Turkey." *International Journal of Energy Sector Management* (2017).

προς τις χώρες της Κασπίας / Κεντρικής Ασίας και της Μεσογείου για πιθανές προμήθειες καταδεικνύει μια ολοένα και πιο πολιτικά προσανατολισμένη, παρά οικονομικά πολιτική της ΕΕ για το φυσικό αέριο.⁵⁹ Το μέλλον επιφυλάσσει πολλές εισαγωγικές και νομοθετικές επιλογές για την αγορά φυσικού αερίου της ΕΕ, οι οποίες όλες θα μπορούσαν να συμβάλουν στην τελική πτώση της δεσπόζουσας θέσης της Gazprom.

δ. Αναζητώντας τρόπους διαφοροποίησης των πηγών φυσικού αερίου της, η Ευρώπη μπορεί τελικά να είναι σε θέση να εισάγει αέριο από το Ιράν, το οποίο συνορεύει με την Τουρκία και το Αζερμπαϊτζάν, τα οποία και τα δύο έχουν σχέδια για υποδομές αγωγών που συνδέονται με την Ευρώπη. Ανάλογα με διάφορες εκτιμήσεις, το Ιράν ανταγωνίζεται τη Ρωσία για την πρώτη θέση στον κόσμο ως προς το μέγεθος των αποθεμάτων φυσικού αερίου του.⁶⁰

ε. Οι ανακαλύψεις φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο, συγκεκριμένα στα ανοικτά των ακτών του Ισραήλ, της Κύπρου και της Αιγύπτου, έχουν επίσης δημιουργήσει ελπίδες για νέες πηγές εφοδιασμού για την Ευρώπη. Το Ισραήλ ανακάλυψε πολλά τεράστια υπεράκτια κοιτάσματα φυσικού αερίου: το Tamar το 2009 περίπου 10 τρισεκατομμυρίων κυβικών ποδιών (TCF), το Leviathan το 2010 με 22 TCF και, μαζί με την Κύπρο, την Αφροδίτη (5,7 TCF) στα κυπριακά χωρικά ύδατα.⁶¹ Οι εξαγωγές φυσικού αερίου από το Ισραήλ υπόκεινται σε ένα περίπλοκο δίκτυο κανονισμών που απαιτούν τα πεδία διαφόρων μεγεθών να διαθέσουν έως και το 50 τοις εκατό των πόρων τους για εγχώρια κατανάλωση. Εν τω μεταξύ, οι ανακαλύψεις φυσικού αερίου της Αιγύπτου στη Μεσόγειο, που χρονολογούνται από το 2003, επέτρεψαν στη χώρα να αναδειχθεί ως εξαγωγέας LNG στις περιφερειακές αγορές, αλλά η αυξανόμενη εγχώρια ζήτηση την ανάγκασε να στραφεί σε εισαγωγές από το Ισραήλ το 2015. Η ανακάλυψη το 2015 του κοιτάσματος Zohr, καθώς και άλλα, όπως το Nooros το 2016, θα βοηθήσουν στην κάλυψη των αναγκών της Αιγύπτου στο μέλλον, αλλά λόγω της εγχώριας ζήτησης καθίσταται απίθανο να είναι διαθέσιμοι μεγάλοι όγκοι για εξαγωγές στην Ευρώπη στο εγγύς μέλλον. Αντίθετα, η πιο ρεαλιστική προοπτική για πώληση του φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου στην Ευρώπη, θα ήταν ένα ισραηλινό (και δυνητικά κυπριακό)

⁵⁹ Stern, Jonathan, et al. "Reducing European Dependence on Russian Gas—distinguishing natural gas security from geopolitics." (2014).

⁶⁰ Grigas, Agnia. *The new geopolitics of natural gas*. Harvard University Press, 2017.

⁶¹ Ratner, Michael. "Natural gas discoveries in the Eastern Mediterranean." (2016).

έργο να στείλει το αέριό του στις αιγυπτιακές εγκαταστάσεις LNG μέσω υποθαλάσσιου αγωγού, από όπου θα μπορούσε στην συνέχεια να εξαχθεί στις ευρωπαϊκές αγορές.

στ. Τέλος θα αποτελούσε παράλειψή μου να μην αναφερθώ στο ίσως πιο σημαντικό σχεδιαζόμενο έργο φυσικού αερίου που δυστυχώς έως τώρα δεν έχει πάρει σάρκα και οστά και είναι ο Αγωγός φυσικού αερίου East Med. Ο υπόψη αγωγός έχει σχεδιαστεί να διοχετεύσει μεγάλες ποσότητες φυσικού αερίου από την Ανατολική Μεσόγειο και συγκεκριμένα από το Ισραήλ, την Αίγυπτο και την Κύπρο, προς την ΕΕ μέσω Ελλάδος και Ιταλίας. Σε αυτήν την χάραξη του αγωγού θα μπορούσαν να προστεθούν και κοιτάσματα της Ελλάδος που τυχόν θα ανακαλυφθούν στις θαλάσσιες περιοχές νοτίως της Κρήτης.⁶² Η κατασκευή του East Med θα συμβάλει στην απεξάρτηση της ΕΕ από το ρωσικό φυσικό αέριο και για τον λόγο αυτό υποστηρίζεται με μεγάλη θερμότητα από τα κράτη της Νότιας Ευρώπης, και έχει κατηγοριοποιηθεί στα έργα υψηλής προτεραιότητας για το οποίο από το 2015 έχουν χορηγηθεί κονδύλια για μελέτες που σχετίζονται με την βιωσιμότητα του.⁶³ Σε περίπτωση που η κατασκευή του ξεκινήσει και ολοκληρωθεί, πράγμα που προβάλλει εξαιρετικά αμφίβολο λόγω και της ασταθούς στάσης των ΗΠΑ, οι ενεργειακές και οι γεωπολιτικές ισορροπίες θα αλλάξουν στην λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου υπέρ της χώρας μας και για αυτόν το λόγο η Τουρκία κάνει ότι μπορεί για ανατρέψει την κατασκευή του

Κεφάλαιο Τέταρτο

Οι πολυμερείς συνεργασίες της Ελλάδας σε Ανατολική Μεσόγειο και Βόρεια Αφρική

4.1. Η οριοθέτηση των ΑΟΖ των χωρών της Μεσογείου

α. Η εξερεύνηση και τελικά η αξιοποίηση των υπεράκτιων ενεργειακών πόρων των χωρών της Μεσογείου απαιτεί αρχικά τον καθορισμό των θαλάσσιων ορίων των κρατών της περιοχής μεταξύ Κύπρου, Αιγύπτου, Ελλάδος, Ισραήλ, Λιβάνου, Λιβύης, Συρίας και Τουρκίας. Είναι σημαντικό να ξεκαθαρίσουμε ότι η οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών δεν επηρεάζει μόνο τις περιοχές εξόρυξης υδρογονανθράκων και φυσικού αερίου αλλά και των επιστημονικών ερευνών, της αλιείας και της προστασίας

⁶² Vast resources Offshore Greece”, Natural Gas Europe, August 12, 2013, <http://www.naturalgaseurope.com/Greece-natural-gas-reserves>.

⁶³ Andrea Prontera and Mariusz Ruszel “Energy Security in the Eastern Mediterranean”, Middle East Policy, Vol. xxiv, No.3, Fall 2017, σελ. 156.

της βιοπικιολότητας και της υποβρύχιας πολιτιστικής περιουσίας. Η Κύπρος και η Αίγυπτος ήταν οι πρώτες που κατέληξαν σε συμφωνία οριοθέτησης της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης (ΑΟΖ) το 2003. Η συμφωνία βασίζεται σε «μια μέση γραμμή, κάθε σημείο της οποίας ισαπέχει από το πλησιέστερο σημείο της γραμμής βάσης των δύο Μερών» (άρθρο 1). Στη συνέχεια, η Κύπρος σύναψε δύο πρόσθετες συμφωνίες με βάση την μέση γραμμή με τον Λίβανο το 2007 και με το Ισραήλ το 2010⁶⁴ όπως φαίνεται στο σχεδιάγραμμα του Παραρτήματος «Β».

β. Η πρώτη προσπάθεια για το πρόβλημα της οριοθέτησης ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας και Λιβύης ξεκίνησε το 2007. Στο πλαίσιο των συζητήσεων υπήρξαν επιχειρήματα και ισχυρισμοί που εξάλειψαν την ευκαιρία συγκλίσεων. Αρχικά η λιβυκή πλευρά εξέφρασε την άποψη ότι στην οριοθέτηση δεν πρέπει πλέον να ληφθούν υπόψη οι θέσεις και η επιρροή των νησιών Γαύδου και Γαυδοπούλας. Επιπλέον, υποστήριξε ότι ο Κόλπος της Σύρτης θα έπρεπε να λαμβάνεται υπόψη στα εσωτερικά ύδατα, μεταφέροντας έτσι τη δική του βάση διαστάσεων πολλά ναυτικά μίλια βορειότερα εις βάρος της Ελλάδος. Με τον Νόμο 4001/2011, ο οποίος ψηφίστηκε από την Βουλή, η Ελλάδα ουσιαστικά οριοθέτησε μονομερώς Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη με τη Λιβύη, αναγνωρίζοντας ότι έχει επίδραση η νήσος Γαύδος σε αυτή την οριοθέτηση. Συγκεκριμένα, στην παράγραφο 1 του άρθρου 156 ορίζεται ότι: «ελλείψει συμφωνίας οριοθέτησης με γειτονικά κράτη των οποίων οι ακτές είναι παρακείμενες ή αντικείμενες με τις ελληνικές ακτές, το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας και της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης, είναι η μέση γραμμή, κάθε σημείο της οποίας απέχει ίση απόσταση από τα εγγύτερα σημεία των γραμμών βάσης τόσο ηπειρωτικών όσο και νησιωτικών από τις οποίες μετράται το εύρος της αιγιαλίτιδας ζώνης». ⁶⁵ Στο χάρτη του Παραρτήματος «Γ» αποτυπώνεται η οριοθέτησα ΑΟΖ της Ελλάδας με την Λιβύη.

γ. Για να μπορέσει η Τουρκία να διατηρήσει τις διεκδικήσεις της, έπρεπε να προχωρήσει σε κινήσεις που απαιτούν νέες παγκόσμιες ρυθμίσεις. Η Τουρκία αναζητεί και εντοπίζει γειτονικά κράτη πρόθυμα να χαράξουν ΑΟΖ με βάση της δικής της ερμηνείας περί του δικαίου της θάλασσας. Προσπάθησε να τα καταφέρει με την Αίγυπτο, αλλά απέτυχε και έφτασε στη Λιβύη. Στόχος της Τουρκίας ήταν να χαράξει τα όρια της ΑΟΖ της με όποια άλλη μεσογειακή αναγνωρισμένη χώρα αποδέχεται την

⁶⁴<http://www.mcit.gov.cy/meci/hydrocarbon.nsf/>

⁶⁵ <http://www.koinoniapoliton.gr/arhtra/111-christos-faslis/1307-faslis11012020.html>

τουρκική θέση ότι τα νησιά δεν έχουν ΑΟΖ. Για την Τουρκία, αυτό δεν αμφισβητεί μόνο το Καστελόριζο, αλλά όλα τα κυριαρχικά δικαιώματα που δηλώνει η ελληνική πλευρά κυρίως με βάση το «τόξο» Ρόδος - Κάρπαθος - Κάσος - Ανατολική Κρήτη. Για την Τουρκία είναι προφανές ότι η ελληνική υφαλοκρηπίδα και η ΑΟΖ ουσιαστικά σταματούν στη γραμμή που ορίζεται μέσω των χωρικών υδάτων της Ρόδου, της Καρπάθου, της Κάσου και της ανατολικής Κρήτης. Έτσι η Τουρκία και η Λιβύη, το 2019, υπέγραψαν μνημόνιο κατανόησης (MoU) για την οριοθέτηση της ΑΟΖ⁶⁶ και της υφαλοκρηπίδας. Ο χάρτης του Παραρτήματος «Δ» που επισυνάφθηκε στο μνημόνιο έδειξε ξεκάθαρα ότι η παρουσία ελληνικών νησιών, όπως η Κρήτη, η Ρόδος και το Καστελλόριζο, και οι σχετικές θαλάσσιες ζώνες αυτών των νησιών είχαν αγνοηθεί. Επιπλέον, η Τουρκία και η Λιβύη ανακοίνωσαν σχέδια ενεργειακής εξερεύνησης στις περιοχές που αναφέρονται στο Μνημόνιο.

δ. Το Μνημόνιο ώθησε την Ελλάδα να ολοκληρώσει γρήγορα μια συμφωνία με την Αίγυπτο καθώς Ελλάδα και Αίγυπτος βρίσκονταν σε διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών από το 2005. Οι διαπραγματεύσεις ολοκληρώθηκαν με την σύναψη συμφωνίας οριοθέτησης τμήματος, της μεταξύ τους ΑΟΖ το 2020. Στη συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου, το όριο δεν είναι μια αυστηρή διάμεση γραμμή, αλλά μια προσαρμοσμένη διάμεσος. Η προκύπτουσα θαλάσσια περιοχή που κατανέμεται σε κάθε κράτος είναι σε αναλογία περίπου 9:11 ευνοώντας την Αίγυπτο όπως φαίνεται στο Σχεδιάγραμμα του Παραρτήματος «Ε». Η Τουρκία εξέφρασε την διαφωνία της και λίγες μόνο μέρες μετά την υπογραφή της Συμφωνίας Ελλάδας-Αιγύπτου, Ελλάδα και Τουρκία έφτασαν κοντά σε ένοπλο επεισόδιο που δεν πήρε όμως διαστάσεις. Η Τουρκία έστειλε ένα σκάφος έρευνας, συνοδευόμενο από πολεμικά πλοία, και η αντιπαράθεση είχε ως αποτέλεσμα μια μικρή σύγκρουση μεταξύ δύο φρεγατών.⁶⁷ Η νέα συμφωνία προβλέπει τον καθορισμό των ορίων Έρευνας και Διάσωσης (SAR) και τον προσδιορισμό της Περιοχής Πληροφοριών Πτήσης (FIR), δηλαδή της περιοχής όπου οι δύο χώρες ελέγχουν τις πτήσεις και το SAR. Επιπλέον, προβλέπει τις κοινές επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης SAR.⁶⁸ Η ελληνοαιγυπτιακή συμφωνία ουσιαστικά συνιστά έμπρακτη απάντηση στους τουρκικούς ισχυρισμούς ότι η περιοχή ευθύνης της Άγκυρας για

⁶⁶ <https://www.ethnos.gr/Politics/article/226777/>

⁶⁷ <https://www.ejiltalk.org/18969-2/> Πρόσβαση στις: 25/11/2022

⁶⁸ <https://greekcitytimes.com/2022/11/23/turkey-greece-egypt-blue-homeland/> Πρόσβαση στις: 25/11/2022

έρευνα και διάσωση (SAR) εκτείνεται στο μισό Αιγαίο και σε περιοχές της νοτιανατολικής Μεσογείου που βρίσκονται εντός του FIR Αθηνών. Από το 1988, η Άγκυρα έχει εκδώσει Κανονισμό με τον οποίο ορίζει ως τουρκική περιοχή ευθύνης για παροχή υπηρεσιών έρευνας και διάσωσης, χωρίς να διευκρινίζει εάν πρόκειται για ναυτικά ή και για αεροπορικά ατυχήματα, περιοχή που εκτείνεται πέραν των FIRs Κωνσταντινούπολης και Άγκυρας. Εν αντιθέσει με τον αυθαίρετο ορισμό της περιοχής που υπόκειται στην τουρκική δικαιοδοσία για έρευνα και διάσωση, η ελληνοαιγυπτιακή συμφωνία ακολουθεί τις προβλέψεις της Διεθνούς Σύμβασης του Αμβούργου του 1979 και του 1982 που ρυθμίζουν το θέμα διαχείρισης των ναυτικών ατυχημάτων (Σύμβαση SAR).⁶⁹

4.2. Ελλάδα - Ισραήλ

α. Το κράτος του Ισραήλ ιδρύθηκε μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου μόλις το 1948, οπότε οι σχέσεις Ελλάδος Ισραήλ δεν έχουν ιστορικό βάθος. Η Ελλάδα αναγνώρισε το Ισραήλ ως μια υπαρκτή πραγματικότητα «de facto», αλλά όχι ως ένα κράτος με διεθνή νομική υπόσταση «de jure».⁷⁰ Οι σχέσεις της χώρας με το Ισραήλ έως το τέλος του Ψυχρού πολέμου χαρακτηρίζονταν από μια στασιμότητα λόγω των ιδιαίτερων σχέσεων που διατηρούσε το τελευταίο με την Τουρκία⁷¹ και της καλής συνεργασίας της Ελλάδος με τις αραβικές χώρες. Στην συνέχεια, στις αρχές του 1990 η Ελληνική εξωτερική πολιτική αναφορικά με την Μέση Ανατολή αναθεωρήθηκε και στις 21 Μαΐου του 1990, η χώρα μας αναγνώρισε και «de jure» το Ισραήλ. Έκτοτε οι διπλωματικές σχέσεις των δύο κρατών εξομαλύνθηκαν, αλλά οι στενές σχέσεις και η συνεργασία του Ισραήλ με την Τουρκία ιδιαίτερα στον αμυντικό τομέα αποτελούσαν ανυπέρβλητο εμπόδιο για περαιτέρω βελτίωση.

β. Με την συμμετοχή της χώρας μας στο φόρουμ του «Μεσογειακού διαλόγου»⁷² το 2005 στο οποίο συμμετείχαν επτά μη ΝΑΤΟϊκά κράτη της Μεσογείου, οι σχέσεις των δύο χωρών βελτιώθηκαν σημαντικά και έφτασαν σε ικανοποιητικό επίπεδο το 2010 με την συνάντηση των δύο Πρωθυπουργών Παπανδρέου και

⁶⁹ <https://www.skai.gr/news/politics/symfonia-elladas-aigyptou-epesan-oi-ypografes>
Πρόσβαση στις: 25/11/2022

⁷⁰ Δημοσθένης Κωνσταντίνου, Πρέσβυς ε.τ., «Η αναγνώριση του Ισραήλ από την χώρα μας», *Imfognomon*, 17 Απριλίου 2020, https://infognomonpolitics.gr/2020/04/blog-post_1852-5.

⁷¹ Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Δημήτρης Κωμοδρόμος, «Οι προοπτικές της στρατηγικής συνεργασίας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ», Αθήνα 2014, σ. 8.

⁷² Ζυγγιρίδης Ιωάννης, «Στρατηγικές σχέσεις της Ελλάδας με το Ισραήλ από το τέλος του ψυχρού πολέμου μέχρι και σήμερα», *Σχολή Εθνικής Άμυνας*, Ιούνιος 2019, σ. 14

Νετανιάχου στην Μόσχα. Η βελτίωση στις διμερές σχέσεις των δύο χωρών ενίσχυσε τον ρόλο και τον ρόλο της Ελλάδος στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου οι οποίες ενισχύθηκαν ακόμη περισσότερο όταν το Ισραήλ και η Τουρκία ήρθαν σε ρήξη λόγω της επέμβασης ισραηλινών ειδικών δυνάμεων στο τουρκικό εμπορικό πλοίο *Mavi Marmara*⁷³ τον Μάιο του 2010. Έκτοτε αναπτύχθηκε μια πολύπλευρη συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών σε διάφορους τομείς όπως η οικονομία, το εμπόριο, η άμυνα, η τεχνολογία, οι επενδύσεις και η ενέργεια, με γνώμονα την ανάπτυξη και την ασφάλεια στην περιοχή.

γ. Το 2011 με τον Νόμο 4018 η ελληνική κυβέρνηση νομιμοποίησε την ανάκτηση της ελληνικής ιθαγένειας σε όσους ισραηλινούς επέζησαν από το Ολοκαύτωμα πράξη ιδιαίτερης συμβολικής αξίας.

δ. Στον τομέα της ενέργειας έχει αναπτυχθεί σημαντική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών τόσο σε διμερές όσο και σε τριμερές επίπεδο με την συμμετοχή της Κύπρου και του Υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ γνωστή ως « Διακύρηξη της Λευκωσίας»⁷⁴ στην οποία τονίστηκε η στρατηγική σημασία των αγωγών φυσικού αερίου «Euro Asia Interconnector» και «East Med». Επιπλέον με την υπόψη διακήρυξη τα τρία κράτη συμφώνησαν στην «προώθηση κοινών έργων» στον ενεργειακό τομέα, στον τουρισμό, στην έρευνα και στην τεχνολογία, στο περιβάλλον και στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας.

ε. Στον πολιτιστικό τομέα η Ελλάδα εκδηλώνει συνεχώς το ενδιαφέρον της για το Πατριαρχείο Ιεροσολύμων που συνδέει του Έλληνες Ορθόδοξους με τους Άγιους τόπους. Το 2019 η χώρα μας αποτέλεσε για τους Ισραηλινούς τον πιο δημοφιλή τουριστικό προορισμό, αλλά και η μεγάλη επισκεψιμότητα των Αγίων τόπων από Έλληνες τουρίστες αποδεικνύει την μεγάλη αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο λαών.⁷⁵

στ. Όσον αφορά τον στρατιωτικό τομέα, τα δύο κράτη συνεργάζονται στενά σε επιχειρησιακό επίπεδο με την συμμετοχή τους στην ετήσια πολυεθνική

⁷³ Γαβριήλ Χαρίτος, «Τουρκία – Ισραήλ, δέκα χρόνια μετά το Μαβί Μαρμαρά», https://www.huffingtonpost.gr/entry/toerkia-israel-deka-chronia-meta-to-mavi_marmara_gr_5ee33ad7c5b609f241

⁷⁴ <https://mfa.gov.il/>

⁷⁵ «Η Ελλάδα πρώτος σε προτίμηση προορισμός Ισραηλινών τουριστών», 14 Φεβρουαρίου 2019, <https://www.iefimerida.gr/news/478883/i-ellada-protos-se-protimisi-proorismos-israilinon-toyriston>

αεροναυτική άσκηση «NOBLE DINA»⁷⁶ όσο και στην αεροπορική άσκηση υψηλής αξίας «ΗΝΙΟΧΟΣ»⁷⁷, καθώς και στην ανταλλαγή τεχνογνωσίας εξοπλισμών και βιομηχανίας. Επιπρόσθετα η Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων (ΕΛΒΟ) εξαγοράστηκε έναντι του ποσού των τριών εκατομμυρίων ευρώ από ισραηλινή κοινοπραξία τον Φεβρουάριο του 2021, στην οποία το Ελληνικό δημόσιο διατήρησε το 21%.⁷⁸ Η Ελλάδα υπέγραψε επίσης μια πολύ σημαντική συμφωνία με την ισραηλινή εταιρία ELBIT με αντικείμενο την δημιουργία « διεθνούς αεροπορικού εκπαιδευτικού κέντρου»⁷⁹ στην Καλαμάτα προς εκπαίδευση των πιλότων της Πολεμικής μας Αεροπορίας και χειριστών από γειτονικά κράτη. Πρόκειται για την μεγαλύτερη συμφωνία αμυντικής προμήθειας μεταξύ των δύο χωρών ύψους 1,37 δις. ευρώ και περιλαμβάνει την αγορά δέκα εκπαιδευτικών Α/Φ Μ-346 (ιταλικής κατασκευής), την συντήρηση των υπαρχόντων Τ-6 της ΠΑ και την παροχή προσομοιωτών εκπαίδευσης. Έχει ιδιαίτερη αξία να σημειωθεί ότι εξετάζονται και οι προοπτικές μετατροπής αριθμού των Τ-6 σε κυνηγούς UAV με την συνδρομή και την τεχνογνωσία των Ισραηλινών.

ζ. Τέλος το Υπουργείο Άμυνας του Ισραήλ υπέγραψε συμφωνία με το αντίστοιχο ελληνικό Υπουργείο για τη μίσθωση δύο Unmanned Aerial Vehicle (UAV) της Ισραηλινής Αεροδιαστημικής Βιομηχανίας (ΙΑΙ) Heron για την άμυνα των συνόρων μας. Η σύμβαση προβλέπει την εκμίσθωση στην Ελλάδα του συστήματος Heron των δύο UAV στη ναυτιλιακή τους διαμόρφωση για τρία χρόνια, με δικαίωμα προαιρετικής αγοράς του συστήματος στο τέλος της μίσθωσης. Τα υπόψη UAV θα χρησιμοποιηθούν για την συλλογή πληροφοριών και θα λειτουργήσουν αποτρεπτικά για την Τουρκία, η οποία έχει αναπτύξει drones στην περιοχή του Έβρου και στο Αιγαίο. Το σύστημα μπορεί να πραγματοποιήσει αποστολές άνω των 1.000 χιλιομέτρων από τη βάση του, εξοπλισμένο με δορυφορικές επικοινωνίες, προσφέρει εκτεταμένη επιχειρησιακή αντοχή σε ένα ευρύ φάσμα σεναρίων, συμπεριλαμβανομένης της θαλάσσιας περιπολίας, της προστασίας των θαλάσσιων και

⁷⁶ «Συμμετοχή του ΠΝ στην πολυεθνική Άσκηση NOBLE DINA 2019», 19 Απριλίου 2019, <https://www.hellenicnavy.gr/el/enimerosi/deltia-typou/item/11800-symmetoxi-tou-polemikoy-naftikoy-stin-polyethniki-askisi-noble-dina-20>

⁷⁷ Πολεμική Αεροπορία - Κέντρο Αεροπορικής Τακτικής (KEAT), Άσκηση «Ηνίοχος», <https://www.haf.gr/structure/ata/keat/iniochos/>

⁷⁸ «Με 21% το ελληνικό Δημόσιο στη νέα ΕΛΒΟ», «Η Καθημερινή», 13 Φεβρουαρίου 2021, <https://www.kathimerini.gr/economy/561263011/me-21-to-elliniko-dimosio-sti-nea-elvo/>,

⁷⁹ «Συμφωνία μαμούθ με το Ισραήλ για την Καλαμάτα», «Η Καθημερινή», 06 Ιανουαρίου 2021, <https://www.kathimerini.gr/politics/561217684/symfonia-mamoyth-me-to-israil-giatin-kalamata/>

χερσαίων συνόρων, της έρευνας και διάσωσης, της διαχείρισης καταστροφών. «Οι μεγάλες σχέσεις ασφαλείας μεταξύ Ισραήλ και Ελλάδας επεκτείνονται. Αυτή είναι μια σαφής έκφραση εμπιστοσύνης στις δυνατότητες και τη δύναμη της ισραηλινής αμυντικής βιομηχανίας», δήλωσε ο Επικεφαλής της «Διεύθυνσης Διεθνούς Αμυντικής Συνεργασίας (SIBAT), Ταξίαρχος. (Ε.τ.) Γιαΐρ Κούλας»⁸⁰

4.3 Ελλάδα – Αίγυπτος

α. Η Ελλάδα με την Αίγυπτο έχουν αναπτύξει στενές σχέσεις σε διάφορους τομείς λόγω της μακραίωνης συνύπαρξης τους στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Οι εμπορικές, οικονομικές και πολιτιστικές αλληλεπιδράσεις των δύο χωρών ξεκινάνε από τον Μινωικό πολιτισμό (221) συνεχίζονται με την ίδρυση της Αλεξάνδρειας από τον Μέγα Αλέξανδρο και μετέπειτα με την μακρόχρονη παρουσία του Πατριαρχείου Αλεξανδρείας αλλά και των Ελληνικών Ορθόδοξων κοινοτήτων.⁸¹ Στις μέρες μας η Αίγυπτος αποτελεί για την Ελλάδα στρατηγικό εταίρο και ισχυρό δρώντα που επηρεάζει δραστικά τις όποιες εξελίξεις στην περιοχή. Οι διμερείς μας σχέσεις είναι σε υψηλό επίπεδο σε σημαντικούς τομείς όπως ο πολιτικός, αμυντικός και οικονομικός.

β. Οι απόψεις των δύο χωρών συγκλίνουν ως προς τον περιορισμό του τουρκικού επεκτατισμού, αλλά και ως προς την εξεύρεση μιας δίκαιης και βιώσιμης λύσης για το Μεσανατολικό που ταλανίζει για δεκαετίες την ευρύτερη περιοχή. Η Αίγυπτος υποστηρίζει τις Ελληνικές θέσεις σχετικά με την επίλυση του Κυπριακού, ενώ έχει προχωρήσει σε συμφωνία ανακήρυξης ΑΟΖ με την Κυπριακή Δημοκρατία από το 2003.

γ. Το 2013 τα τρία κράτη Ελλάδα – Αίγυπτο – Κύπρο εγκαινίασαν την τριμερή συνεργασία τους η οποία σύμφωνα με δήλωση του Έλληνα πρωθυπουργού κατά την επίσκεψη του Αιγύπτιου Προέδρου τον Νοέμβριο του 2020 στην Αθήνα: «η τριμερής συνεργασία είναι θεμέλιο ειρήνης, σταθερότητας και ευημερίας », ενώ αντίστοιχα ο Αιγύπτιος Πρόεδρος εξέφρασε την συμπαράστασή του για την Ελλάδα

⁸⁰ Anna Ahronheim, «Greece to lease Heron drones from Israel for maritime surveillance», The Jerusalem Post, 06 May 2020, <https://www.jpost.com/israel-news/greece-to-lease-heron-drone-from-israel-for-maritime-surveillance-62706>

⁸¹ Ελληνική Δημοκρατία-Υπουργείο Εξωτερικών, Διμερείς Σχέσεις-Αίγυπτος, <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/egypt/>

ως προς την ασφάλεια των συνόρων της.⁸² Αυτή η ξεκάθαρη στήριξη της Αιγύπτου ως προς την εξασφάλιση των Ελληνικών συνόρων είχε ήδη επιβεβαιωθεί με την υπογραφή συμφωνίας οριοθέτησης ΑΟΖ.⁸³

δ. Την 22 Φεβρουαρίου 2023 υπεγράφη στο ΓΕΕΘΑ το «Πρόγραμμα Στρατιωτικής Συνεργασίας (ΠΣΣ) Ελλάδας – Αιγύπτου» (Military Cooperation Program) για το έτος 2023 το οποίο περιλαμβάνει 32 δραστηριότητες που θα πραγματοποιηθούν και στις δύο χώρες και αφορούν:

«(1) Συμμετοχή σε διακλαδικές ασκήσεις, όπως και σε αντίστοιχες των επιμέρους Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων.

(2) Συνεκπαιδεύσεις σε αντικείμενα Διαχείρισης Κρίσεων, Ηλεκτρονικού Πολέμου, καθώς και Έρευνας και Διάσωσης.

(3) Συνεκπαιδεύσεις Ειδικών Δυνάμεων – Δυνάμεων Ειδικών Επιχειρήσεων.

(4) Ανταλλαγή προσωπικού και επισκέψεων σε σχολές και πολυεθνικά σχολεία.

(5) Επιτελικές συναντήσεις και συνομιλίες σε θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος»⁸⁴

Η υπογραφή του Προγράμματος επιβεβαιώνει την συνεχώς αναβαθμιζόμενη Στρατιωτική Συνεργασία των δύο Χωρών, διευρύνει την διαλειτουργικότητα των ΕΔ τους και ενισχύει τον ρόλο των δύο κρατών στην ασφάλεια και σταθερότητα της περιοχής της Μεσογείου.

ε. Την 22 Νοεμβρίου 2022 υπεγράφη Μνημόνιο κατανόησης για ζητήματα έρευνας και διάσωσης μεταξύ Ελλάδος και Αιγύπτου στο Κάιρο παρουσία των υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών. Προβλέπει συνεργασία στους τομείς αεροναυτικής και ναυτικής έρευνας και διάσωσης. Βάσει της συμφωνίας: «τίθεται σε εφαρμογή νέο επιχειρησιακό σχέδιο για την οριοθετημένη περιοχή μεταξύ των δύο κρατών, με τις δύο πλευρές να συμφωνούν σε κοινές επιχειρήσεις έρευνας και

⁸² Δηλώσεις Μητσοτάκη - Αλ Σίσι: Θεμέλιο σταθερότητας η τριμερής Ελλάδα, Αιγύπτου και Κύπρου, 11 Νοεμβρίου 2020, CNN.gr, <https://www.cnn.gr/politiki/story/242271/live-oi-diloseis-mitsotaki-kai-al-sisi>

⁸³ CNN: Συμφωνία Ελλάδας - Αιγύπτου: Αυτό είναι το κείμενο που συνυπέγραψαν Δένδιας – Σούκρι, 07 Αυγ 20, Βλ. <https://www.cnn.gr/politiki/story/230007/symfonia-elladas-aigyptoy-ayto-einai-to-keimeno-poy-synypegrapsan-dendias-soykri>

⁸⁴ <https://geetha.mil.gr/ypografi-programmatos-stratiotikis-synergasias-elladas-aigyptoy-gia-to-etos-2023/>

διάσωσης»⁸⁵. Με αυτόν τον τρόπο καθορίζονται τα όρια και οι περιοχές ευθύνης για την έρευνα και διάσωση μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου, όπως φαίνονται στον Χάρτη του Παραρτήματος «ΣΤ» τα οποία ταυτίζονται με τα FIR Αθηνών και Καΐρου αντίστοιχα, σύμφωνα με το Διεθνές δίκαιο.

στ. Τριμερής συνεργασία Ελλάδος – Κύπρου – Αιγύπτου στον τομέα του Περιβάλλοντος. Ξεκίνησε κατά την 4η Σύνοδο Κορυφής των Πρωθυπουργών των τριών κρατών που έγινε στο Κάιρο τον Οκτώβριο του 2016, όπου υπεγράφη «η Διακήρυξη Πρόθεσης Συνεργασίας (Joint Declaration of Intent on Cooperation in the Field of Environmental Protection)» μεταξύ των τριών αντίστοιχων Υπουργείων Περιβάλλοντος. Συγκεκριμένα στις 29 Μαΐου 2017 στην συνάντηση που πραγματοποιήθηκε μεταξύ των τριών Υπουργών Περιβάλλοντος, αποφασίστηκε η προώθηση και επεξεργασία θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος ώστε να ενισχυθεί η συνεργασία των τριών χωρών. Οι τομείς που επιλέχθηκαν για επεξεργασία είναι οι εξής:

- « (1) Αντιμετώπιση περιστατικών θαλάσσιας ρύπανσης
- (2) Διαχείριση παράκτιας ζώνης και προστασία των ακτών από τη διάβρωση:
- (3) Βιοποικιλότητα και προστασία της φύσης
- (4) Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή
- (5) Διαχείριση στερεών αποβλήτων»⁸⁶

ζ. Στο Κάιρο της Αιγύπτου κατά την διάρκεια της τριμερούς διηपुरγικής συνάντησης ο Έλληνας Υπουργός Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης υπέγραψε Μνημόνιο συνεργασίας Ελλάδος – Αιγύπτου – Κύπρου για την ίδρυση Εκπαιδευτικού Τεχνολογικού Κέντρου CEG (Cyprus, Egypt, Greece). Οι τρεις χώρες με αυτόν τον τρόπο εκδήλωσαν τον κοινό τους στόχο και ενδιαφέρον για συνεργασία στον τομέα της Τεχνολογίας, Επικοινωνίας και Πληροφορικής. Η υπογραφή του υπόψη μνημονίου δεσμεύει τις τρεις χώρες να υποστηρίξουν και να αναπτύξουν επιχειρηματικές ευκαιρίες και καινοτομίες στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Τα πεδία συνεργασίας που συμφωνήθηκαν είναι τα εξής: «1) Υπηρεσίες Τεχνολογίας Πληροφορικής: διερεύνηση νέων αγορών, αξιοποίηση της γλωσσικής και γεωγραφικής

⁸⁵ <https://www.kathimerini.gr/politics/562150135/ellada-aigyptos-i-simasia-toy-mnimoniou-katanoisis-gia-ereyna-diasosi/>

⁸⁶ <https://ypen.gov.gr/trimereis-synergasies-elladas-me-kypro-israil-kai-kypro-aigypto-ston-tomea-tou-perivallontos/>

εγγύτητας των τριών κρατών. 2) Σχεδιασμός και Παραγωγή στον Ηλεκτρονικό τομέα. 3) Εκπαίδευση σε e-Skills και Δημιουργία Υποδομών. 4) Καινοτομία και επιχειρηματικότητα. 5) Τεχνολογικά πάρκα: ενθάρρυνση της μεταφοράς εμπειρίας και τεχνογνωσίας μεταξύ των Συμμετεχόντων. 6) Ολοκληρωμένες υπηρεσίες προς τους πολίτες και Ψηφιακή ένταξη και τέλος 7) Ψηφιοποίηση Μέσων και Ιστορικής Κληρονομιάς». ⁸⁷

Συμπεράσματα

Οι τριμερείς σχέσεις μεταξύ Ελλάδος – Αιγύπτου- Κύπρου και Ισραήλ διαγράφουν αδιαμφισβήτητα μια ανοδική πορεία που πολύ δύσκολα μπορεί να αναστραφεί, διότι όλες οι πλευρές εκτιμούν ότι μέσω της συνεργασίας τους σε διάφορους τομείς, μπορεί να εξασφαλιστεί η σταθερότητα, η ασφάλεια και η αμοιβαία αποδοχή των διαφορετικών θρησκευτικών και πολιτισμικών πεποιθήσεων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Απαιτείται όμως αυτή η προσέγγιση να γίνει ακόμα πιο συμπαγής ώστε να μην διαρραγεί από τυχόν προσπάθειες σε αυτήν την κατεύθυνση από την Τουρκία, η οποία ασκεί επεκτατική πολιτική περιφερειακής δύναμης.

Ο ρόλος της Ελλάδος ως πυλώνας σταθερότητας στην Ανατολική Μεσόγειο επιβεβαιώνεται και από τις άριστες σχέσεις που έχει με τους δύο μεγάλους δρώντες της περιοχής, τις ΗΠΑ και την Γαλλία. Τα γεωστρατηγικά συμφέροντα των δύο μεγάλων δρώντων ταυτίζονται με τα συμφέροντα της Ελλάδος στην περιοχή και οι δύο χώρες διαβλέπουν στο πρόσωπο της Ελλάδος έναν αξιόπιστο σύμμαχο και συνεργάτη που ενδιαφέρεται για την διασφάλιση της ειρήνης και της σταθερότητας μακριά από αναθεωρητικές και ηγεμονικές τάσεις. Επιπλέον η χώρα μας με τις ισχυρές ΕΔ που διαθέτει, την πολύπειρη ναυτοσύνη της και την αποτελεσματική της διπλωματία μπορεί να βοηθήσει και να εγγυηθεί την σταθερότητα στην περιοχή συμπράττοντας με τους δύο μεγάλους δρώντες. Επιβεβαίωση όλων των παραπάνω αποτελούν και οι αμυντικές συμφωνίες που υπογράφηκαν με ταξύ Ελλάδος – Γαλλίας ⁸⁸ (Οκτ 2021) και Ελλάδος - ΗΠΑ ⁸⁹(Οκτ 21).

⁸⁷ Μνημόνιο Συνεργασίας Ελλάδας, Αιγύπτου και Κύπρου για την Ίδρυση Εκπαιδευτικού Τεχνολογικού Κέντρου CEG | Ελληνική Κυβέρνηση (government.gov.gr)

⁸⁸ <https://www.e-nomothesia.gr/law-news/demosieutheke-nomos-4841-2021-ten-amuntike-symfonia-ellados-gallias.html>

⁸⁹ <https://www.e-nomothesia.gr/law-news/katatetheke-ste-boule-amuntike-sumphonia-tis-elladas-me-tis-hpa.html>

Αρχικά με την Συνθήκη της Λωζάνης το 1923 μπήκαν οι βάσεις της χάραξης των συνόρων και των σχέσεων μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας. Μετέπειτα με την συνθήκη της Τεχεράνης το 1943 και της Γιάλτας καθορίστηκαν οι σφαίρες επιρροής για τις δυο χώρες που τις κατέτασσε στο δυτικό στρατόπεδο. Σήμερα οι δυο χώρες προσπαθούν να καθορίσουν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα με τις γειτονικές τους χώρες ώστε να μπορέσουν να εκμεταλλευτούν τους φυσικούς πόρους που τους αντιστοιχούν στο Αιγαίο και στην Ανατολική Μεσόγειο. Έτσι αντίστοιχα η Ελλάδα οριοθετεί την ΑΟΖ της με την Κύπρο την Αίγυπτο και την Λιβύη ενώ η Τουρκία λόγω των σχέσεων με τις χώρες της περιοχής απέτυχε να καθορίσει ΑΟΖ με την Αίγυπτο και ουσιαστικά ως μόνος εταίρος με τον οποίο μπορεί να συνομιλεί παρέμεινε η Λιβύη με την οποία σύναψε μνημόνιο συνεργασίας το οποίο όμως παραβιάζει κατάφωρα τις αρχές του Διεθνές Ναυτικού Δικαίου και τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας.

Συνολικά, παρά το γεγονός ότι οι σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας βελτιώθηκαν σε διάφορους τομείς από το 1999, το αδιέξοδο στη διευθέτηση των μεγάλων θαλάσσιων ζητημάτων συνεχίζεται. Υπάρχουν πολλές συμφωνίες και καθεστώτα συνεργασίας που λειτουργούν παγκοσμίως σχετικά με την κοινή εξερεύνηση κοινών κοιτασμάτων, κυρίως πετρελαίου και φυσικού αερίου.⁹⁰ Αρκεί φυσικά οι διεκδικήσεις της Τουρκίας να παραμείνουν σε λογικά επίπεδα και πάντα σύμφωνα με το Διεθνές δίκαιο χωρίς να παραβιάζουν τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας. Αν συμφωνηθούν οι βασικές αυτές γραμμές όπου θα κινηθούν οι άξονες των δυο χωρών εκτιμάται ότι η συνεργασία και η κοινή εκμετάλλευση των φυσικών πόρων από τις δυο γειτονικές χώρες θα είναι προς όφελος και των δύο λαών.

Η Ελλάδα, πρέπει να διατηρήσει υψηλό επίπεδο αποτροπής που θα καθιστούσε τον κίνδυνο στρατιωτικής κλιμάκωσης εξαιρετικά υψηλό για την Άγκυρα. Η στρατηγική της Ελλάδας έναντι της Άγκυρας, θα πρέπει να αξιολογεί τα ζητήματα που αφορούν τα σύνορα της Τουρκίας. Δηλαδή, τον αριθμό των απειλών για την ασφάλεια και ποιο είναι το διακύβευμα της Ελλάδας, τον αντίκτυπο των διατλαντικών σχέσεων και την διατήρηση του υφιστάμενου κλίματος συνεργασίας. Από την άλλη πλευρά, τα προβλήματα στις σχέσεις ΗΠΑ-Τουρκίας εγείρουν ένα εντελώς νέο σύνολο ερωτημάτων. Η Ελλάδα δεν έχει την πολυτέλεια να αντιμετωπίσει μόνη της πλήρως μια εκτεταμένη τουρκική πολεμική επίθεση, το πλαίσιο ή η προοπτική συμμετοχής της

⁹⁰ Lagoni, Rainer. "Oil and gas deposits across national frontiers." *American Journal of International Law* 73.2 (1979): 215-243.

ΕΕ πρέπει να διατηρηθεί και να επανεξετάσει τις επιλογές της εάν οι σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας διακοπούν. Οι επιλογές της είναι η αποσύνδεση μεταξύ των ελληνοτουρκικών σχέσεων και του Κυπριακού αλλά και μεταξύ των ελληνοτουρκικών σχέσεων και των σχέσεων ΕΕ-Τουρκίας. Επιπλέον, τα οφέλη από την περαιτέρω οικονομική ολοκλήρωση μεταξύ των δύο χωρών πρέπει να διατηρηθούν. Επίσης, πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη σημασία σε άλλους τομείς στους οποίους οι δύο χώρες μπορούν να συνεργαστούν, όπως η αλληλοβοήθεια έναντι της αποκατάστασης των συνεπειών λόγω ατυχημάτων ή φυσικών καταστροφών όπως έγινε πρόσφατα με τον σεισμό στην ανατολική Τουρκία και το σιδηροδρομικό ατύχημα στα Τέμπη που έφερε τις δυο χώρες, αν και πρόσκαιρα, πιο κοντά σε διπλωματικό επίπεδο.

Με την υπογραφή της διακρατικής συμφωνίας μεταξύ Ελλάδος και Αιγύπτου η οποία καθορίζει τις περιοχές Έρευνας και Διάσωσης (SAR) και Πληροφοριών Πτήσης (FIR), τίθεται σε εφαρμογή νέο επιχειρησιακό σχέδιο για την οριοθετημένη περιοχή μεταξύ της Ελλάδας και της Αιγύπτου, η οποία ακυρώνει στην πράξη το παράνομο τουρκολιβυκό μνημόνιο. Οι δύο πλευρές θα εκτελούν κοινές επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης (SAR) στην επίμαχη περιοχή. Η συμφωνία είναι απολύτως σύμφωνη με το διεθνές δίκαιο της θάλασσας και αποκτά ιδιαίτερη πολιτική βαρύτητα, καθώς είναι η δεύτερη που υπογράφουν οι δύο χώρες μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Η πρώτη ήταν η συμφωνία οριοθέτησης ΑΟΖ τον Αύγουστο του 2020, η οποία κατοχύρωσε τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα που προσπαθούσε να αμφισβητήσει η Τουρκία.⁹¹

Επίλογος

Οι συμφωνίες που αναλύθηκαν στην εργασία αποτελούν τις σημαντικότερες που καθόρισαν τις εδαφικές συνιστώσες των χωρών της Μεσογείου ειδικότερα της Ελλάδας και της Τουρκίας. Επιπλέον, καθόρισαν το στρατόπεδο όπου ανήκουν και τις σφαίρες επιρροής τους. Σήμερα οι συμφωνίες αυτές αμφισβητούνται ότι μπορούν να προσφέρουν σταθερότητα στην περιοχή αλλά και ότι μπορούν να καθορίσουν το πλαίσιο των σχέσεων των χωρών της περιοχής. Οι συσχετισμοί στη Ανατολική Μεσόγειο δημιουργούν ένα πολύ εκρηκτικό μείγμα. Δημιουργούνται νέες συμμαχίες καθώς δοκιμάζονται οι υφιστάμενες παραδοσιακές. Η ανακάλυψη των σημαντικών ενεργειακών πόρων στην περιοχή, μαζί με την αποφασιστικότητα των παράκτιων κυβερνήσεων να συνεργαστούν για την αξιοποίησή τους, λειτούργησαν ως κίνητρο για

⁹¹ <https://www.onalert.gr/kosmos/sar-i-symfonia-elladas-aigyptoy-kai-o-antagonismos-symmachion-stin-anatoliki-mesogeio/490556/>

την διευθέτηση χρονιζόντων ζητημάτων όπως οι οριοθετήσεις των θαλάσσιων περιοχών. Χωρίς τη συμμετοχή της Τουρκίας, ένας νέος, εναλλακτικός δρόμος για τον ενεργειακό εφοδιασμό της ΕΕ μπορεί να προκύψει από τις χώρες της ευρύτερης περιοχής. Ως αποτέλεσμα, η ΕΕ θα απαλλαγεί από τις πιέσεις και τις φιλοδοξίες των εθνών που πωλούν τα ενεργειακά τους αποθέματα με μονοπωλιακή πολιτική όπως η Ρωσία.

Αριθμός Λέξεων: 15.285

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

«Α» Βιβλιογραφία

«Β» Χάρτης ΑΟΖ ΚΥΠΡΟΥ – ΛΙΒΑΝΟΥ- ΙΡΑΝ

«Γ» Χάρτης ΑΟΖ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΛΙΒΥΗΣ

«Δ» Χάρτης Τουρκολιβυκού Μνημονίου

«Ε» Χάρτης ΑΟΖ ΕΛΛΑΔΟΣ – ΑΙΓΥΠΤΟΥ

«ΣΤ» Χάρτης Ζωνών Δικαιοδοσίας Έρευνας και διάσωσης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: ΠΗΓΕΣ- ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Διαδικτυακές Πηγές (Internet Sites - Blogs)

- «10 Facts: Pontian Greek Genocide». Ανακτήθηκε την 28 Μαρ 23 στο σύνδεσμο: <https://www.bygeorgejournal.ca/?p=8312>
- «Τουρκικές διεκδικήσεις». Ανακτήθηκε 28 Μαρ 23 στο σύνδεσμο : <https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/tourkikes-diekdikeseis.html>
- Συνθήκη Εγγυήσεως (μεταξύ Κύπρου - Ελλάδας-Μ. Βρετανίας-Τουρκίας). Ανακτήθηκε 30 Μαρ 23 στο σύνδεσμο: [Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ 1878.pdf \(panteion.gr\)](#)
- Διπλωματική εργασία του Αχιλλέα Τοπουζά» Ανακτήθηκε 30 Μαρ 23 στο σύνδεσμο: [ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕ ΟΝΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ - PDF ΔΩΡΕΑΝ Λήψη \(docplayer.gr\)](#)
- [Construction Begins on Trans Adriatic Pipeline - WSJ](#) Ανακτήθηκε 30 Μαρ 23 στο σύνδεσμο <http://www.naturalgaseurope.com/Greece-natural-gas-reserues>
- Η Ανακήρυξη και Οριοθέτηση της Ελληνικής ΑΟΖ Ανακτήθηκε 30 Μαρ 23 στο σύνδεσμο <http://www.koinonapoliton.gr/arthra/111-christos-faslis/1307-faslis11012020.html>
- Some Observations on the Agreement between Greece and Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone Ανακτήθηκε 2 Απρ 23 στο σύνδεσμο <https://www.ejiltalk.org/18969-2/>
- How did Turkey react to the Greece-Egypt agreement which cancels the "Blue Homeland"? Ανακτήθηκε 2 Απρ 23 στο σύνδεσμο <https://greekcitytimes.com/2022/11/23/turkey-greece-egypt-blue-homeland/>

- Υπεγράφη η νέα συμφωνία Ελλάδας – Αιγύπτου - Τι προβλέπει. Ανακτήθηκε 2 Απρ 23 στο σύνδεσμο <https://www.skai.gr/news/politics/symfonia-elladas-aigyptou-epesan-oi-ypografes>
- Δημοσθένης Κωνσταντίνου, Πρέσβυς ε.τ., «Η αναγνώριση του Ισραήλ από την χώρα μας», Ανακτήθηκε 7 Απρ 23 στο σύνδεσμο https://infognomonpolitics.gr/2020/04/blog-post_1852-5.
- Γαβριήλ Χαρίτος, «Τουρκία – Ισραήλ, δέκα χρόνια μετά το Μαβί Μαρμαρά», Ανακτήθηκε 7 Απρ 23 στο σύνδεσμο https://www.huffingtonpost.gr/entry/toerkia-israel-deka-chronia-meta-to-mavi-marmara_gr_5ee33ad7c5b609f241
- «Η Ελλάδα πρώτος σε προτίμηση προορισμός Ισραηλινών τουριστών», 14 Φεβρουαρίου 2019, Ανακτήθηκε 7 Απρ 23 στο σύνδεσμο <https://www.iefimerida.gr/news/478883/i-ellada-protos-se-protimisi-proorismos-israilinon-toyriston>
- Μνημόνιο Συνεργασίας Ελλάδας, Αιγύπτου και Κύπρου για την Ίδρυση Εκπαιδευτικού Τεχνολογικού Κέντρου CEG | Ελληνική Κυβέρνηση. Ανακτήθηκε 7 Απρ 23 στο σύνδεσμο <https://www.government.gov.gr>
- «Συμμετοχή του ΠΝ στην πολυεθνική Άσκηση NOBLE DINA 2019», 19 Απριλίου 2019, Ανακτήθηκε 7 Απρ 23 στο σύνδεσμο <https://www.hellenicnavy.gr/el/enimerosi/deltia-typou/item/11800-symmetoxi-tou-polemikoy-naftikoy-stin-polyethniki-askisi-noble-dina-20>
- Πολεμική Αεροπορία - Κέντρο Αεροπορικής Τακτικής (KEAT), Άσκηση «Ηνίοχος», Ανακτήθηκε 8 Απρ 23 <https://www.haf.gr/structure/ata/keat/iniochos/>
- «Με 21% το ελληνικό Δημόσιο στη νέα ΕΛΒΟ», «Η Καθημερινή», 13 Φεβρουαρίου 2021, Ανακτήθηκε 8 Απρ 23 <https://www.kathimerini.gr/economy/561263011/me-21-to-elliniko-dimosio-sti-neaelvo/>
- «Συμφωνία μαμούθ με το Ισραήλ για την Καλαμάτα», «Η Καθημερινή», 06 Ιανουαρίου 2021, Ανακτήθηκε 10 Απρ 23 <https://www.kathimerini.gr/politics/561217684/symfonia-mamoyth-me-to-israil-giatin-kalamata/>
- Anna Ahronheim, «Greece to lease Heron drones from Israel for maritime surveillance», The Jerusalem Post, 06 May 2020, Ανακτήθηκε 10 Απρ 23 <https://www.jpost.com/israel-news/greece-to-lease-heron-drone-from-israel-for-maritime-surveillance-62706>

- *Ελληνική Δημοκρατία-Υπουργείο Εξωτερικών, Διμερείς Σχέσεις-Αίγυπτος, Ανακτήθηκε 10 Απρ 23* <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/egypt/>
- *Δηλώσεις Μητσοτάκη - Αλ Σίσι: Θεμέλιο σταθερότητας η τριμερής Ελλάδα, Αιγύπτου και Κύπρου, 11 Νοεμβρίου 2020, CNN.gr, Ανακτήθηκε 10 Απρ 23* <https://www.cnn.gr/politiki/story/242271/live-oi-diloseis-mitsotaki-kai-al-sisi>
- *CNN: Συμφωνία Ελλάδας - Αιγύπτου: Αυτό είναι το κείμενο που συνυπέγραψαν Δένδιας – Σούκρι, 07 Αυγ 20, Ανακτήθηκε 10 Απρ 23* <https://www.cnn.gr/politiki/story/230007/symfonia-elladas-aigyptoy-ayto-einai-to-keimeno-poy-synypegrapsan-dendias-soykri>
- *Υπογραφή «Προγράμματος Στρατιωτικής Συνεργασίας Ελλάδας – Αιγύπτου» για το Έτος 2023, Ανακτήθηκε 10 Απρ 23* <https://geetha.mil.gr/ypografi-programmatos-stratitikis-synergasias-elladas-aigyptoy-gia-to-etos-2023/>
- *Ελλάδα-Αίγυπτος: Η σημασία του μνημονίου κατανόησης για έρευνα-διάσωση Ανακτήθηκε 12 Απρ 23* <https://www.kathimerini.gr/politics/562150135/ellada-aigyptos-i-simasia-toy-mnimoniyou-katanoisis-gia-ereyna-diasosi/>
- *Τριμερείς συνεργασίες Ελλάδας με Κύπρο-Ισραήλ και Κύπρο-Αίγυπτο στον τομέα του Περιβάλλοντος Ανακτήθηκε 12 Απρ 23* <https://ypen.gov.gr/trimereis-synergasies-elladas-me-kypro-israil-kai-kypro-aigypto-ston-tomea-tou-perivallontos/>
- *Κυρώθηκε η Συμφωνία μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Γαλλικής Δημοκρατίας για τη συνεργασία στην άμυνα και την ασφάλεια. Ανακτήθηκε 12 Απρ 23* <https://www.e-nomothesia.gr/law-news/demosieutheke-nomos-4841-2021-ten-amuntike-symfonia-ellados-gallias.html>
- *Κατατέθηκε στη Βουλή η αμυντική συμφωνία της Ελλάδας με τις ΗΠΑ Ανακτήθηκε 15 Απρ 23* <https://www.e-nomothesia.gr/law-news/katatetheke-ste-boule-amuntike-sumphonia-tis-elladas-me-tis-hpa.html>
- *SAR: Η συμφωνία Ελλάδας – Αιγύπτου και ο ανταγωνισμός συμμαχιών στην ανατολική Μεσόγειο Ανακτήθηκε 15 Απρ 23* <https://www.onalert.gr/kosmos/sar-i-symfonia-elladas-aigyptoy-kai-o-antagonismos-symmachion-stin-anatoliki-mesogeio/490556/>

- *Κυπριακή Δημοκρατία: Μια μικρή χώρα με στρατηγική προίκα. Ανακτήθηκε 15 Απρ 23* <http://www.mcit.gov.cy/meci/hydrocarbon.nsf/>
- *Τουρκολιβυκό μνημόνιο: Τι προβλέπει Ανακτήθηκε 15 Απρ 23* <https://www.ethnos.gr/Politics/article/226777/>
- *Διακήρυξη της Λευκωσίας: Τις θαλάσσιες ζώνες τους οριοθετούν Αίγυπτος, Κύπρος και Ελλάδα Ανακτήθηκε 15 Απρ 23* <https://mfa.gov.il/>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Βερέμης, Θάνος, and Θεόδωρος Α. Κουλουμπής 1994, Ελληνική εξωτερική πολιτική: προοπτικές και προβληματισμοί. (σ.24) Αθήνα: Σιδέρης
- Ζυγγιρίδης Ιωάννης, Ιούνιος 2019, «Στρατηγικές σχέσεις της Ελλάδας με το Ισραήλ από το τέλος του ψυχρού πολέμου μέχρι και σήμερα», (σ.42) Σχολή Εθνικής Άμυνας,
- Κυριάκος Θ. Νικόλαος Πατραγάς, 2016, Η Αραβική Γραμματεία και η σχέση της προς την Ελληνικήν, Λατινικήν, Οθωμανικήν, Περσικήν και Ευρωπαϊκήν – Δύο Διαλέξεις του Τάχα Χουσεΐν εν Μαρόκο τω 1958, (σ.8), Αθήνα: Εκδόσεις Λειμών.
- Σαμπάνης, Κωνσταντίνος. 2022, "Οι ελληνοτουρκικές κρίσεις του 1976 και 1987: συγκριτική και αναλυτική παρουσίαση τους. (σ.34), Μεταπτυχιακή Διατριβή
- Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Δημήτρης Κωμοδρόμος, 2014, «Οι προοπτικές της στρατηγικής συνεργασίας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ», (σ.42) Αθήνα

Ξενόγλωσση

- Alba, Victor. (1985). NATO and the Mediterranean. Scholarly Resources Incorporated, (σ.33) Scholarly Resources Inc., Wilmington, Del.
- Arvanitopoulos, Constantine P. (1996) "The Politics of US Aid to Greece and Turkey." (σ.31) Mediterranean Quarterly 7

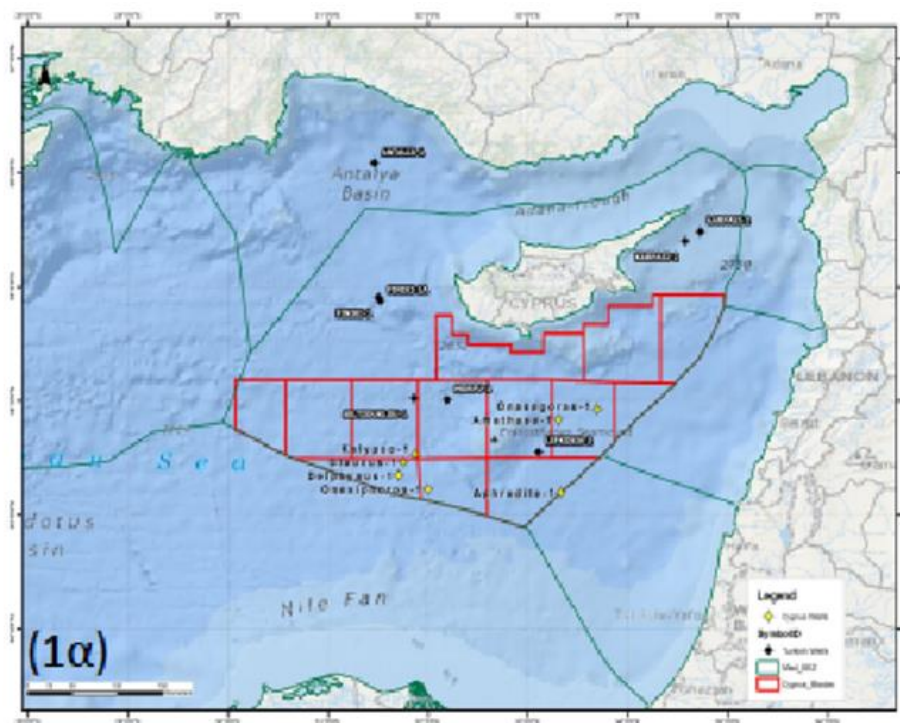
- Athanasopoulos, Haralambos. (2001) *Greece, Turkey and the Aegean Sea: A case study in international law.* (σ.16,18,19) McFarland,
- Atmaca, Ayşe Ömür. (2017) "Turkey-US Relations (2009–2016): A troubled partnership in a troubled world?." (σ.28) *Turkish Foreign Policy: International Relations, Legality and Global Reach*
- Aydin, Mustafa, and Kostas Ifantis, (2004), *Turkish-Greek relations: the security dilemma in the Aegean.* (σ.8), Routledge
- Chipman, John, (2004), *NATO's Southern Allies: Internal and External Challenges.* (σ.33,34), Routledge.
- Couloumbis, Theodore A., Theodore C. Kariotis, and Fotini Bellou, (2003) eds. *Greece in the twentieth century.* (σ.23), Psychology Press.
- Babík, Milan. (2013) "Realism as critical theory: the international thought of EH Carr." (σ.11), *International Studies Review* 15.4
- Elliott, David. (2016), *The Vietnamese War: Revolution and Social Change in the Mekong Delta, 1930-1975.* (σ.15), Routledge
- Featherstone, Kevin, and Kostas Ifantis. (1996), *Greece in a changing Europe: between European integration and Balkan disintegration?.* (σ.22) Manchester University Press
- Girardet, Ed. *Afghanistan, (2012), The Soviet War.* (σ.15), Routledge
- Grigas, Agnia. (2017), *The new geopolitics of natural gas.* (σ.38) Harvard University Press
- Gündüz, Aslan, (2001) "Greek-Turkish Disputes: How to Resolve Them?." *Greek-Turkish relations in the era of globalization* (σ.16,18) London school of economics
- Haass, Richard, and Robert McDonald, (1988) "Alliance Problems in the Eastern Mediterranean—Greece, Turkey and Cyprus: Part I." *Prospects for Security in the Mediterranean,* (σ.34), Palgrave Macmillan, London,
- Haim, Sylvia G., and Sylvia Kedourie, (1996), *Turkey: Identity, Democracy, Politics.* Vol. 32. No. 2. (σ.36) Psychology Press
- Hale, William, (2012), *Turkish foreign policy since 1774.* (σ.27,35) Routledge
- Hale, Sandra, (2007) *Community interpreting.* (σ.28) Springer
- Ioakimidis, P. C. (1996) 'Contradictions between policy and performance' in *Greece in a Changing Europe: Between European integration and Balkan*

disintegration, eds K. Featherstone & K. Ifantis, (σ.22) Manchester University Press, Manchester.

- Ioakimidis, P. (2002), "Greece in the European Union: the new role and the new agenda." (σ.24), Athènes, Ministère de la Presse
- Kassab, Hanna Samir. (2015) Weak states in international relations theory: The cases of Armenia, St. Kitts and Nevis, Lebanon, and Cambodia. (σ.12, 15) Springer
- Kazakos, Panos (1994) "Greece and the EC: historical review." Greece and EC membership evaluated (σ.22), London : Pinter Publishers
- Kitromilides, Paschalis M., and Theodore A. Couloumbis, (1975) "Ethnic conflict in a strategic area: The case of Cyprus." (σ.32) Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών
- Koliopoulos J. S. & Veremis, T. M. (2002) Greece: The Modern Sequel, From 1831 to the Present, Hurst and Company,(σ.22), NYU Press
- Koziris, Phaedon John. (2001) "The Legal Dimension of the Current Greek-Turkish Conflict." Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization, (σ.19) Everett, MA: Brassey's
- Lagoni, Rainer. (1979) "Oil and gas deposits across national frontiers." (σ.49) American Journal of International Law 73.2
- Lesser, Ian O., et al. (2001) Greece's new geopolitics. (σ.26) Rand Corporation
- Liska, George. (1962), Nations in alliance: The limits of interdependence. (σ.25), Johns Hopkins Press
- Loizides, Neophytos G. (2002), "Greek-Turkish dilemmas and the Cyprus EU accession process." (σ.22) Security Dialogue 33.4
- Mearsheimer, J. J. (2001) "The Tragedy of Great Power Politics/" (σ.12) New York: WW Norton & Company
- Morrow, James D. (1993) "Arms versus Allies: Trade-offs in the Search for Security." (σ.14), International Organization 47.2
- Olson, Mancur, and Richard Zeckhauser. (1966) "An economic theory of alliances." (σ.14) The review of economics and statistics
- Pagoulatos, George. (2003) Greece's new political economy: state, finance, and growth from postwar to EMU. (σ.22), Springer

- Papacosma, S. Victor. (1996) "More than rocks: The Aegean's discordant legacy." (σ.17,18) *Mediterranean Quarterly* 7
- Pedlow, Gregory W. (2009) "The evolution of NATO's command structure, 1951-2009." (σ.33) *NATO Unclassified*
- Ratner, Michael. (2016) "Natural gas discoveries in the Eastern Mediterranean." (σ.38) *Congressional Research Service*
- Rothstein, Robert L. (1968) *Alliances and small powers.* (σ.15) New York: Columbia University Press
- Stavrou, Nikolaos. (1993) "The Balkan Quagmire and the West's Response." (σ.33) *Mediterranean Quarterly* 4.1
- Stearns, Monteagle. (1992) *Entangled allies: US policy toward Greece, Turkey, and Cyprus.* Council on Foreign relations, (σ.32) Johns Hopkins University Press
- Stern, Jonathan, et al. (2014) "Reducing European Dependence on Russian Gas—distinguishing natural gas security from geopolitics." (σ.38) *Oxford Institute for Energy Studies*
- Triantaphyllou, Dimitrios. (2005) "The priorities of Greek foreign policy today." (σ.24) *Southeast European and Black Sea Studies* 5.3
- Triantaphyllou, Dimitrios. (2001) "Further turmoil ahead?." *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalisation*, (σ.25) Dulles, Brassey's
- Tsakonas, Panayotis, and Antonis Tournikiotis. (2003) "Greece's Elusive Quest for Security Providers: The Expectations-Reality Gap'." (σ.25) *Security Dialogue* 34.3
- United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS 82) (σ.17)
- Walt, S. (1987) "The origins of alliances. Ithaca, NY: (σ.13) Cornell University Press."
- Yildirim, Durmus Çagri, et al. (2017) "The effect of the Trans-Anatolian natural gas pipeline project (TANAP) on industrial production in Turkey." (σ.37) *International Journal of Energy Sector Management*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΧΑΡΤΗΣ ΑΟΖ ΚΥΠΡΟΥ-ΛΙΒΑΝΟΥ- ΙΣΡΑΗΛ

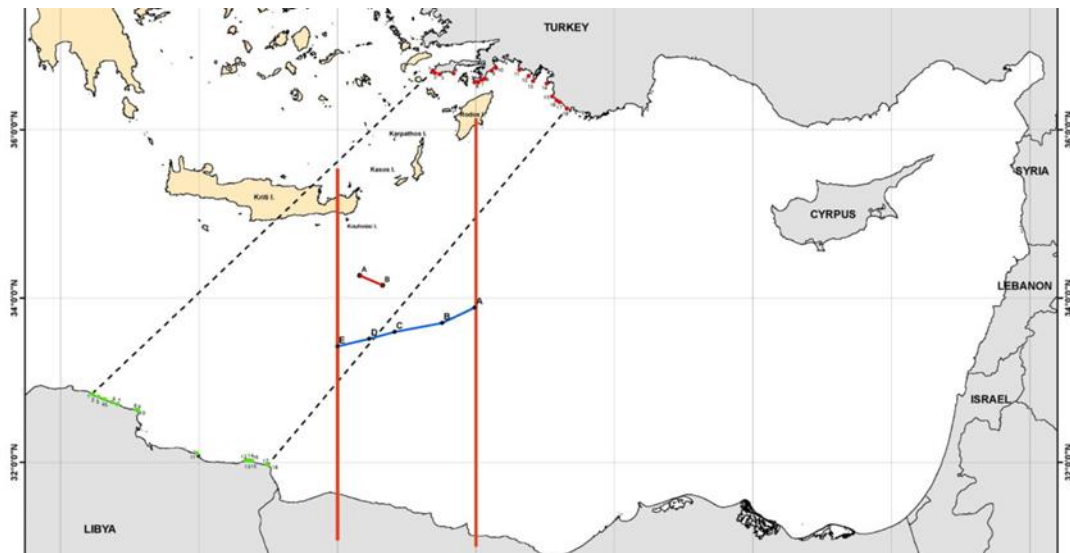
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΧΑΡΤΗΣ ΑΟΖ ΕΛΛΑΔΟΣ-ΛΙΒΥΗΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Δ» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΛΙΒΥΚΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Ε» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΧΑΡΤΗΣ ΑΟΖ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΑΙΓΥΠΤΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «ΣΤ» ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

ΧΑΡΤΗΣ ΖΩΝΩΝ ΔΙΚΑΙΟΔΟΣΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΩΣΗΣ

